

SUNN KONKURRANSE FOR ØKT VELFERD

INNHOOLD

SIDE 1-6	INTRODUKSJONSDEL	■ ■ Telemarkedet	
SIDE 7-24	MAGASINDEL	■ ■ Kraftmarkedet	
	■ ■ Transport og luftfart	SIDE 25-36	RAPPORTERINGSDEL
	■ ■ Finansnæringen		
	■ ■ Dagligvarehandel og mat		
	■ ■ Intervju		

**DET ER NØDVENDIG MED ET OFFENSIVT
KONKURRANSETILSYN FOR AT FORBRUKERNE SKAL
OPPLEVE SUNN KONKURRANSE FOR ØKT VELFERD.**

Sunn konkurranse for økt velferd

■ ■ **Konkurransetilsynet har i 2005 arbeidet med flere store og viktige saker, spesielt innen samferdsel, dagligvarer og bokbransjen. I tillegg har gjennomføringen av Stortingets vedtak om at tilsynet skal flyttes til Bergen krevd oppmerksomhet og ressurser.**

En aktiv håndheving av konkurranseloven har også i 2005 bidratt til en økonomisk utvikling der inflasjonen og renten i Norge er på et historisk lavt nivå. Dette har gjort det mulig å kombinere lavere arbeidsledighet med lav prisstigning. Fortsatt er prisveksten lav på grunn av fall i prisene på importerte konsumvarer, økt konkurranse i flere markeder og fordi vi har hatt en periode med lave lønnstillegg. Lav inflasjon gjør at prisene blir bedre bærere av informasjon. Det bidrar også til at næringsliv og forbrukere kan treffe samfunnsøkonomisk riktige beslutninger om investeringer, valg mellom sparing og forbruk, og i valg mellom arbeid og fritid.

Sunn konkurranse kan bety mindre fortjeneste til noen bedrifter og deres eiere. Derfor er det fristende å forsøke å hindre og begrense konkurransen. Fra samfunnets side er det nødvendig å ha et regelverk som setter grenser for bedriftenes atferd og som gir mulighet for strukturelle tiltak, for å bidra til effektiv bruk av samfunnets ressurser og sikre at forbrukerne kommer gunstig ut. Dette er til glede for hele samfunnet. Lave priser i luftfarten har for eksempel direkte betydning både for den enkelte forbruker, for næringslivet og for offentlig forvaltnings reisebudsjetter. I offentlig sektor gir lavere reiseutgifter større rom for å bruke ressurser på ulike velferdsordninger. Konkurranse bidrar til å sikre høy velferd.

Konkurranse er ikke et mål i seg selv. Konkurranse er et viktig virkemiddel som bør benyttes på de områder hvor det fører til bedre bruk av samfunnets ressurser. Effektiv ressursbruk er nødvendig for å få en størst mulig kake å fordele. Det er blant annet også slik at flere virksomheter som i dag er skjermet fra internasjonal konkurranse, er underleverandører til konkurranseutsatt virksomhet. Svak eller manglende konkurranse hos underleverandører kan gi konkurranseutsatt virksomhet dårligere internasjonal konkurranseevne fordi kostnadene blir høye. Konkurranse er også en viktig faktor for å utvikle teknologi og kunnskap. Slik støtter konkurransepolitikken opp under den økonomiske politikken og bidrar til den videre utviklingen av velferdsstaten.

Konkurranseloven håndheves av Konkurransetilsynet, men det er bedriftenes eget ansvar at reglene følges. Strengte reaksjoner ved ulovlige kartellavtaler og misbruk av dominerende stilling gir bedriftene interesse av å konkurrere på en måte som ikke skader konkurransen og

Konkurransedirektør Knut Eggum Johansen.

forbrukerne. Det vil derfor være både i bedriftenes og forbrukernes interesse å beskytte og videreutvikle sunn konkurranse.

FLYTTING I RUTE

Nedbyggingen i Oslo og oppbyggingen av virksomheten i Bergen går som planlagt. Tilsynet hadde ved utgangen av 2005 om lag 50 medarbeidere i Bergen. Alle ansatte i Oslo har tilbud om å flytte med til Bergen, og tilsynet har benyttet seg av de virkemidlene som er stilt til rådighet for dem som ønsker å flytte.

Konkurransetilsynet har siden sommeren 2003 gjennomført en rekke tiltak med sikte på å gjøre omstillingsprosessen for den enkelte ansatte lettere, og for å styrke mulighetene for at de som ikke flytter med skal få annet arbeid. Jeg vil berømme alle ansatte i tilsynet som lojalt har fulgt opp Stortingets flyttevedtak og samtidig har klart å være konsentrert om det faglige arbeidet.

Bergen/Oslo, mars 2006
Knut Eggum Johansen

Kort om Konkurransetilsynet

Konkurransetilsynet arbeider for sunn konkurranse, til beste for forbrukerne og næringslivet.

Konkurransetilsynets hovedoppgave er å håndheve konkurranseloven. Tilsynet har kontorer i Bergen og Oslo, og innen utgangen av 2006 skal all virksomhet være flyttet til Bergen.

Fornyings- og administrasjonsdepartementet legger rammene for Konkurransetilsynets arbeid og er klageinstans for tilsynets vedtak og avgjørelser, bortsett fra vedtak om overtredelsesgebyr. Hvert år utarbeider departementet et dokument som legger rammene for tilsynets virksomhet. Driften finansieres ved at tilsynet hvert år får et tilskudd over statsbudsjettet.

Stortinget vedtok i 2003 at Konkurransetilsynet skulle flytte til Bergen innen 1. januar 2007. Tilsynet har etablert seg i lokaler i Telegrafbygningen i Bergen sentrum og ansetter personale fortløpende.

Konkurransetilsynet ble etablert 1. januar 1994. Konkurransemyndighetenes historie strekker seg imidlertid helt tilbake til utbruddet av første verdenskrig.

TILSYNETS OPPGAVER

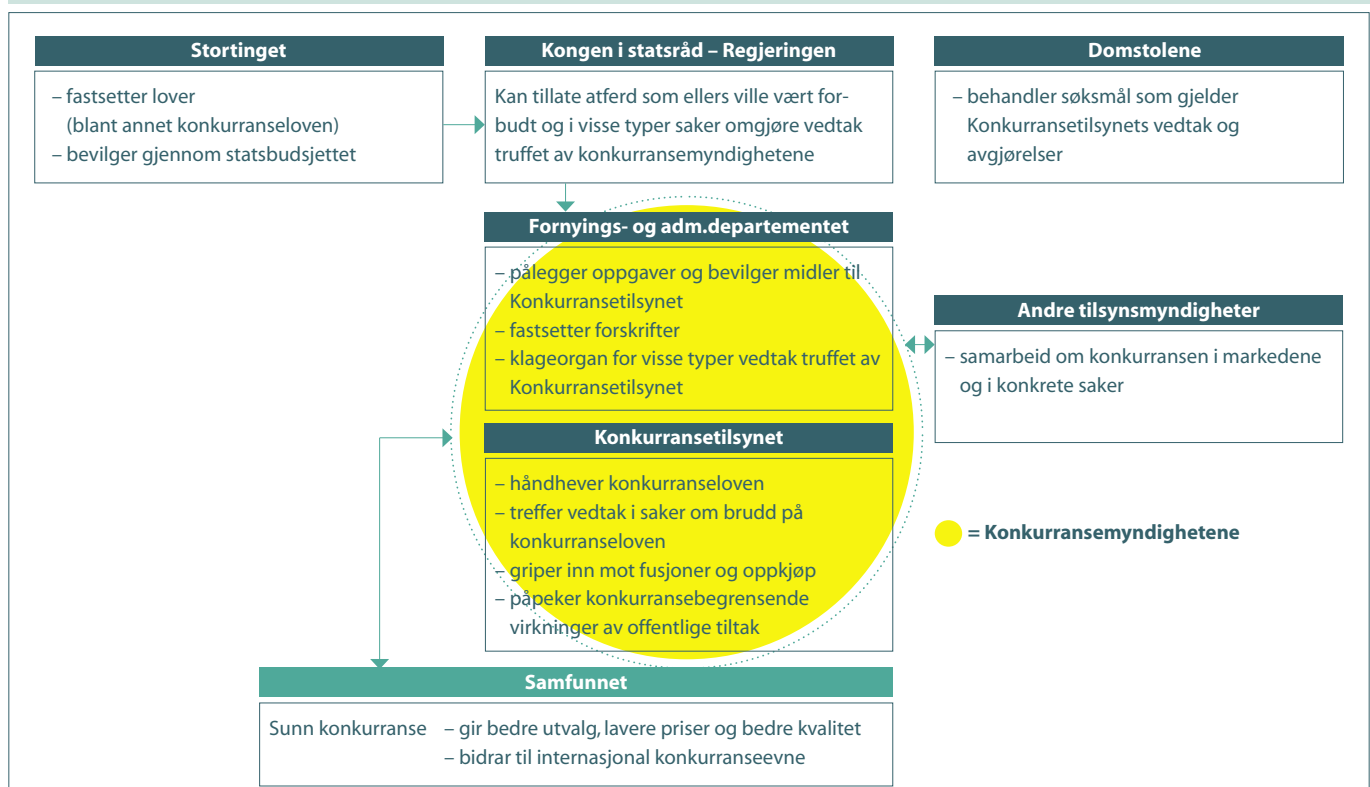
- kontrollere at næringsdrivende overholder lovens forbud mot konkurransebegrensende samarbeid og misbruk av dominerende stilling
- føre kontroll med at fusjoner, oppkjøp og andre foretakssammenlutninger ikke begrenser konkurransen vesentlig
- påpeke offentlige tiltak som har uheldige virkninger på konkurransen

For å kunne utføre disse oppgavene driver Konkurransetilsynet utredningsarbeid.

Konkurransetilsynet kan ilegge næringsdrivende overtredelsesgebyr ved brudd på konkurranseloven.

Den nåværende konkurranseloven trådte i kraft 1. mai 2004.

Konkurransetilsynet i samfunnet

Konkurransetilsynets visjon: **Sunn konkurranse for økt velferd.**

Organisasjonen

■ ■ FAGSTAB

Samordning og kvalitetssikring av juridisk, økonomisk og internasjonalt arbeid, og etterforskning.

■ ■ INFORMASJONSSTAB

Eksternt og internt informasjons- og kommunikasjonsarbeid.

■ ■ KOFA-SEKRETARIATET

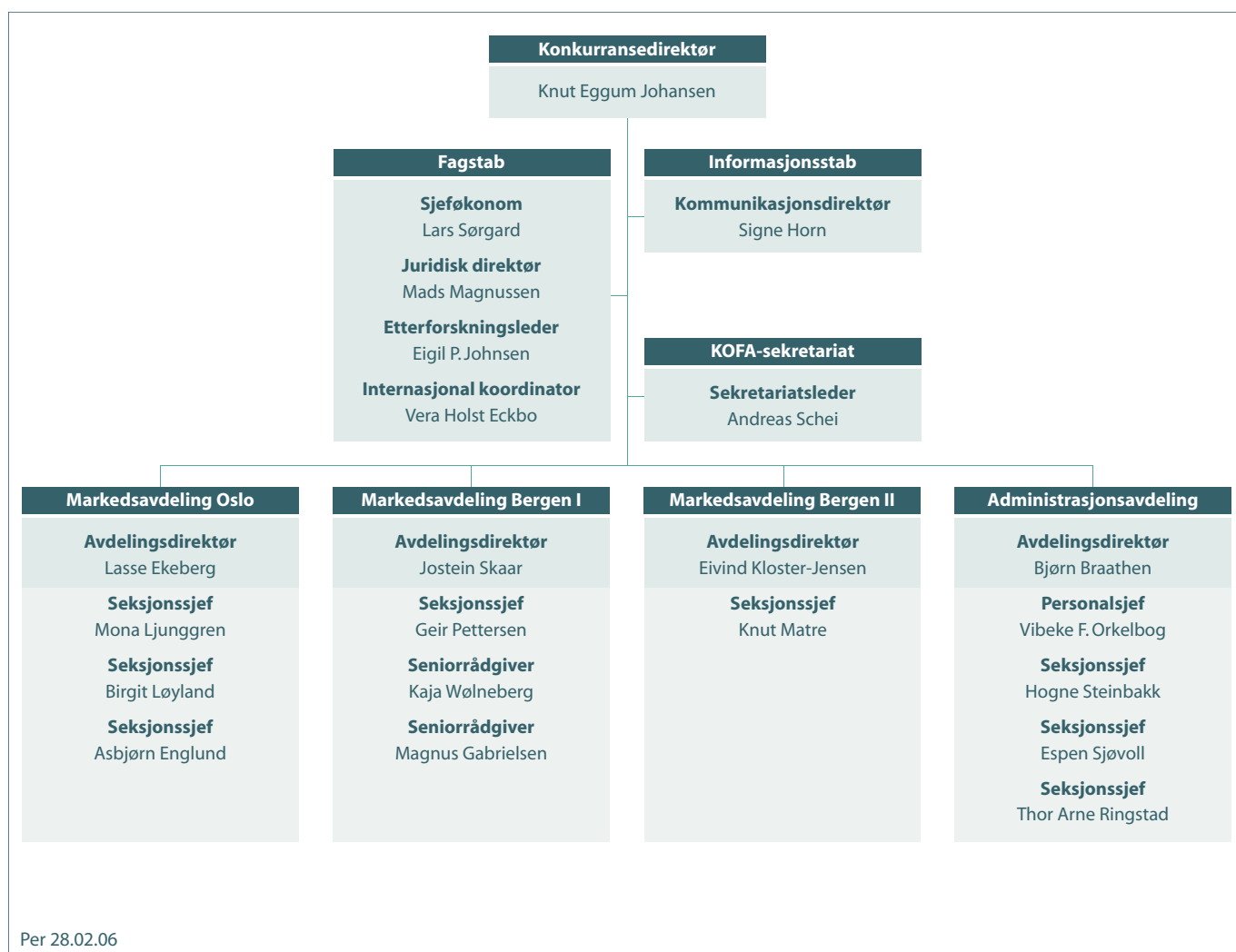
Sekretariatet for Klagenemnda for offentlige anskaffelser er administrativt underlagt tilsynet.

■ ■ MARKEDSAVDELINGENE

Tilsyn med markedene, vurdering og iverksetting av tiltak overfor begrensninger i konkurransen. Her foregår saksbehandlingen og mye av utredningsaktivitetene.

■ ■ ADMINISTRASJONSAVDELINGEN

Personaladministrasjon, økonomiforvaltning, dokumentasjon, IT-tjenester og administrativ service.

2005: Året som gikk

JANUAR

- ■ Møte mellom Statens institutt for forbruksforskning, Forbrukerrådet, Forbrukerombudet, Skattedirektoratet, Økokrim og Konkurransetilsynet om hyllekonskurransen i dagligvaresektoren.

FEBRUAR

- ■ Økokrim gav de to matmelprodusentene Cerealia og Norgesmøllene forelegg på til sammen 6,5 millioner kroner for ulovlig prissamarbeid.
- ■ Konkurransetilsynets søksmål mot de fire største transportselskapene i Norge for ulovlig prissamarbeid endte med rettsforlik. Selskapene aksepterte å betale til sammen over 3,7 millioner kroner.
- ■ Konkurransetilsynet på bevissikring hos Tine og Rema 1000.

MARS

- ■ Sekretariatet for Klagenemnda for offentlige anskaffelser (KOFA) ble administrativt lagt inn under Konkurransetilsynet.
- ■ Konkurransetilsynet godtok at Telenor kjøpte Tiscali AS, men krevde at Telenor måtte selge Tiscalis virksomhet innen oppringt Internett.

APRIL

- ■ Moderniseringsdepartementet besluttet at Ticketmaster, som eier Billett-service AS, ikke får ta over Ticnet AS. Vedtaket var påklaget etter behandling i Konkurransetilsynet.
- ■ Moderniseringsdepartementet opprettholdt vedtaket fra Konkurransetilsynet om at NorBetong AS måtte selge sin ferdigbetongfabrikk i Grenland.
- ■ Et forskerutvalg oppnevnt av konkurransemyndighetene foreslo å begrense offentlige foretaks adgang til å konkurrere med andre bedrifter om aktiviteter der det allerede finnes fungerende markeder.
- ■ Rapport om mellommenn og meglers rolle i medie-, forsikrings- og reiselivsbransjen ble publisert.
- ■ Konkurransetilsynet skrev i et brev at nektelse av Lidl-etablering i Oslo kan være uheldig.
- ■ Kongen i statsråd vedtok en forskrift som unntar bokbransjen fra deler av forbudet mot samarbeid som begrenser konkurransen.

MAI

- ■ EØS-konkurranseloven av 2004 trådte i kraft 19. mai 2005.
- ■ Kredittilsynet fremmet et forslag som gjør at livselskapene må tilby separat forvaltning av pensjonsmidler og pensjon ved dødsfall eller uførhet. Problemstillingen ble opprinnelig påpekt av Konkurransetilsynet.

JUNI

- ■ Konkurransetilsynet ila SAS Braathens 20 millioner kroner i overtredelsesgebyr for misbruk av selskapets dominerende stilling på ruten Oslo-Haugesund.
- ■ En rapport utarbeidet av Konkurransetilsynet viser hvilke virkninger betaling for hylleplass har for konkurransen i dagligvaremarkedet i Norge.
- ■ Bankenes Betalingsentral AS fikk kjøpe ZebSign AS, men Konkurransetilsynet krevde at BBS må tilby sine tjenester på ikke-diskriminerende vilkår og pris.
- ■ Konkurransetilsynet grep inn mot fusjonen mellom de to amerikanske selskapene National Oilwell Inc. og Varco International Inc og krevde at de måtte selge tidligere National Oilwells norske datterselskaper innen salg og vedlikehold av boreutstyr.

JULI

- ■ Konkurransetilsynet varslet SAS Braathens om et overtredelsesgebyr på inntil 30 millioner kroner for misbruk av dominerende stilling på flyruten Oslo-Ålesund.
- ■ I en rapport om frie yrker uttrykkes det bekymring for svak konkurranse og høyt prisnivå hos utøvere av frie yrker, som eiendomsめglere, advokater og tannleger.

AUGUST

- ■ Moderniseringsdepartementet opprettholdt Konkurransetilsynets vedtak om at SAS-gruppen må melde fra om avtaler med bedriftskunder som inneholder vilkår som favoriserer SAS-gruppen på flyreiser til og fra Norge.
- ■ Moderniseringsdepartementet vedtok en ny forskrift om utmåling av overtredelsesgebyr for bedrifter som bryter forbudene i konkurranse-loven. Bedrifter som samarbeider med tilsynet om å oppklare ulovlig samarbeid, kan få overtredelsesgebyret redusert.

SEPTEMBER

- ■ Konkurransetilsynet sendte varsel til Tine BA om et mulig overtredelsesgebyr på inntil 45 millioner kroner for brudd på konkurranse-loven.
- ■ Norske Skog opptrådte ikke i strid med konkurranse-lovens forbud mot misbruk av dominerende stilling da selskapet planla å legge ned Union Fabrikker i Skien, konkluderte Konkurransetilsynet.
- ■ Konkurransetilsynet forbød Prior Norge BAs oppkjøp av Norgården AS.

NOVEMBER

- ■ For første gang etter at den nye konkurranse-loven trådte i kraft, ila Konkurransetilsynet overtredelsesgebyr til selskaper som ikke hadde meldt fra om fusjoner eller oppkjøp.
- ■ Moderniseringsdepartementet omgjorde Konkurransetilsynets vedtak og godtok at Varco International Inc og National Oilwell slår seg sammen.
- ■ Regjeringen avgjorde at Statkraft ikke må selge Trondheim Energiverk.

OKTOBER

- ■ Color Line må melde fra til Konkurransetilsynet om ruterestulter på selskapets ruter til og fra Norge.
- ■ Konkurransetilsynet grep ikke inn mot TeliaSonera ABs oppkjøp av Vollvik Gruppen AS.

DESEMBER

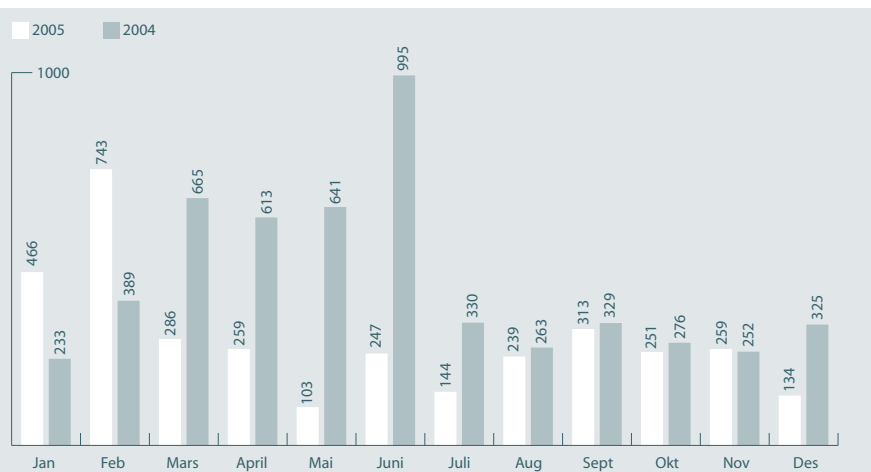
- ■ Konkurransetilsynet påla seks dagligvarekjeder å sende inn sine årsavtaler med utvalgte leverandører.
- ■ Prisnivået på norske matvarer er høyt, sammenlignet med prisnivået ellers i Europa, viste en rapport om de nordiske matvaremarkedene, utarbeidet av de nordiske konkurransemyndighetene.

Nyhetsaker på våre nettsider

	Totalt
2005	146
2004	180
2003	164
2002	103

Artikler og nyhetsoppslag

	Norske medier
2005	3444
2004	5311
2003	5025

MEDIEOPPSLAG PER MÅNED

Oppslag knyttet til saken om hyllerabatter og Tine forårsaket mange medieoppslag i februar 2005.

Hovedresultater 2005

Konkurransetilsynet har gjennom sin organisering definert enkelte spesielt viktige områder. Under følger en oversikt over hovedresultatene for prioriterte arbeidsområder i 2005.

LUFTFART

■ ■ Konkurransetilsynet har gjennom inngrep mot bonussystemene og kontroll med at det ikke misbrukes markedsmakt, lagt til rette for og opprettholdt sunn konkurranse i luftfarten. Dette har ført til flere flyavganger og et prisfall på 20 prosent, noe som har spart norske forbrukere for anslagsvis to milliarder kroner på årsbasis.

MEIERIMARKEDET

■ ■ Konkurransetilsynet handlet raskt og iverksatte gransking av Tine og dagligvarekjedene da det i desember 2004 ble kjent at Synnøve Finden var blitt ekskludert fra Rema 1000. Tilsynets raske reaksjon har ført til at Rema 1000 har forlenget avtalene med Synnøve Finden. Dette har gitt økt konkurranse, lavere priser og bedre produktutvalg.

FERGEMARKEDET

■ ■ Gjennom et midlertidig integrasjonsforbud i 2002 forhindret Konkurransetilsynet at Color Line kjøpte opp deler av Fjord Line. Dette oppkjøpet ville ha hindret Fjord Line i å leie inn nytt skip, noe som ville ha svekket konkurransen i fergemarkedet på Vestlandet. I forbindelse med utvidelse av kapasiteten på ruter mellom Vestlandet og Danmark har tilsynet i 2005 intensivert overvåkingen av fergemarkedet.

BANKMARKEDET

■ ■ Konkurransetilsynet har ved flere anledninger påpekt de konkurransebegrensende virkninger av tinglysningsgebyret. For et lån på 500 000 kroner medførte gebyret at renteforskjellen måtte være minst 0,4 prosentpoeng før det ville lønne seg å flytte lånet til en annen bank. Fra 1. januar 2006 ble gebyret for å bytte bank ved refinansiering av lån redusert til 215 kroner. Dette vil gi økt konkurranse i bankmarkedet, til gunst for norske låntakere.

PENSJONSFORSIKRING

■ ■ Markedet for innskuddspensjon er i kraftig vekst og domineres av de store livsforsikringsselskapene, som har solgt spareproduktet og forsikringsproduktet i én pakke. Konkurransetilsynet tok initiativ til at produktpakkeforskriften ble endret, slik at livsforsikringsselskapene blir pålagt å selge spareproduktet og forsikringsproduktet separat. Dette vil bidra til økt konkurranse, med lavere pensjonskostnader og høyere pensjoner som resultat.

BOKMARKEDET

■ ■ Kongen i statsråd vedtok i april 2005 en forskrift som unntar bokbransjen fra deler av forbudet i konkurranse-loven mot samarbeid som begrenser konkurransen. Den nye avtalen løser opp deler av omsetnings- og prisingssystemet for bøker. Blant annet er den såkalte fastprisperioden, der forlagene dikterer prisen på ny litteratur, redusert med åtte måneder. Alle salgskanaler kan gi rabatt på inntil 12,5 prosent i fastprisperioden. Tidligere var det bare bokklubbene som kunne gi inntil 25 prosent rabatt. Konkurransetilsynet har deltatt aktivt i å få mer konkurranse om omsetning av bøker.

FLYTTING AV KONKURRANSETILSYNET

■ ■ Flyttingen av Konkurransetilsynet til Bergen går som planlagt, og tilsynet vil ved utgangen av 2006 være fullt bemannet i Bergen, i tråd med Stortingets forutsetninger.

MAGASIN

SIDE 8-10

TRANSPORT OG LUFTFART

SIDE 20-21

TELEMARKEDET

SIDE 11-13

FINANSNÆRINGEN

SIDE 22-24

KRAFTMARKEDET

SIDE 14-17

DAGLIGVAREHANDEL OG MAT

SIDE 18-19

INTERVJU

■ ■ Steinar Holden

**SUNN KONKURRANSE HAR GITT
FORBRUKERNE LAVERE PRISER OG
STØRRE VALGFRIHET.**

Konkurransetilsynet passer på at store aktører ikke misbruker sin stilling.

KONKURRANSE GIR RESULTATER

Etter at Konkurransetilsynet forbød bruk av bonuspoeng på innenlandske flyruter i 2002, har norsk luftfart endret seg vesentlig. Prisene har gått merkbart ned.

■ ■ Norwegians inntreden på markedet førte til at SAS Braathens svarte med billigere billetter og innførte enveispriser på sine ruter fra 1. september 2005. Dette gav blant annet passasjerene mulighet til å velge forskjellig flyselskap på ut- og hjemreise.

FORBUD MOT BONUSPOENG STYRKET KONKURRANSEN I LUFTEN

Norsk luftfart ble regulert friere i 1994, men årene som fulgte ble preget av «ødeleggende» konkurranse. Color Air trakk seg ut i 1999 etter å ha tapt 400 millioner kroner, mens Braathens endte som fallittbedrift i 2001 og ble overtatt av SAS året etter. Utviklingen tok en ny vending i 2002 med konkurransemyndighetenes forbud mot opptjening av Eurobonus-poeng på innenlands flyruter i Norge. Forbudet bidro til å åpne markedet for nye aktører og var en

utløsende faktor til at Norwegian Air Shuttle startet flyginger.

FLERE FLYRUTER

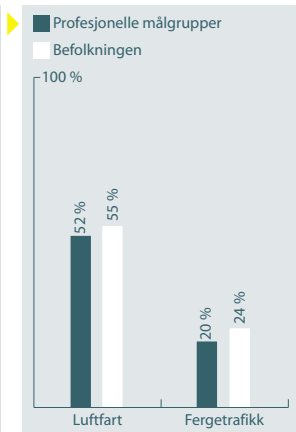
Den økte konkurransen førte til økt valgfrihet for norske flypassasjerer både til innenlandske og utenlandske reisemål. Norwegian konkurrerer nå med SAS Braathens på ti innenlandske ruter. I dag har Norwegian totalt 55 direkteruter til utlandet som ikke erstatter, men kommer i tillegg til SAS' flyginger. I løpet av våren 2006 lanserer SAS Braathens ti nye direkteruter til utlandet. Utviklingen kommer flypassasjerer i hele landet til gode. 19 av Norwegians direkteruter til utlandet går nemlig fra andre norske byer enn Oslo, mens seks av SAS Braathens' ti nye direkte utenlandsruter tilbys fra andre lufthavner enn Gardermoen.

SAS ble tvunget til å gjennomføre betydelige kostnadsbesparelser for å møte konkurransen. I 2002 startet selskapet et program for å spare 14 milliarder svenske kroner innen utgangen av 2005, noe som ville redusere selskapets kostnader med 30 prosent. For flypassasjerene har konkurransen gitt lavere flypriser. Det er grunn til å tro at gevinstene for flypassasjerene – både innenlands og til og fra Norge – kan være på over 2 milliarder kroner årlig.

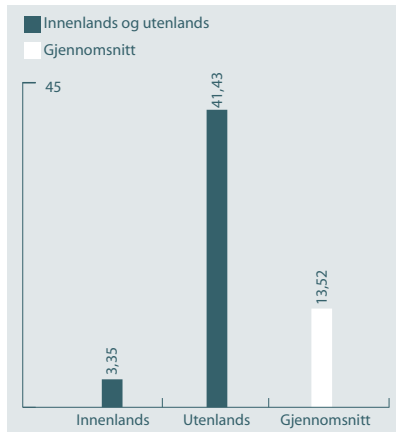
FLERE FLYR UTENLANDS

Antall passasjerer som reiser utenlands har økt med 25 prosent de siste to årene, og ruteflytrafikken har økt klart mer enn charterflytrafikken. Dette kan forklares med økt konkurranse, ikke minst et økt antall direkteruter til utlandet.

FRA KONKURRANSETILSYNETS OMGIVELSE-REGNSKAP: MMI spurte i januar-februar 2006 et utvalg fra befolkningen og profesjonelle målgrupper hvordan de opplever konkurransen i ulike markeder. Grafen viser prosentandelen som har svart i stor grad eller meget stor grad.

OPPLEVD KONKURRANSE
I hvilken grad opplever du reell konkurranse i nevnte markeder?
Kilde: MMI

ENDRING I ANTALL FLYPASSASJERER
Endring i antall flypassasjerer i prosent i perioden 1997 til og med 2005.
Kilde: Avinor

**ØKT KONKURRANSEN I NORSK LUFT-
FART GIR FLYPASSASJERENE LAVERE
PRISER OG FLERE VALGMULIGHETER.**

Viktige saker i 2005

COLOR LINE PÅLAGT MELDEPLIKT

■ ■ Konkurransetilsynet påla i oktober Color Line å melde fra om regnskapstall og trafikk tall for alle ruter, og for kostnader som ikke kan fordeles på de enkelte rutene. Bakgrunnen for pålegget var at tilsynet ønsker å følge konkurransesituasjonen på fergeforbindelsen mellom Bergen-Hirtshals og Stavanger-Hirtshals.

KARTLEGGER KONKURRANSEN MELLOM BUSS, BÅT OG FLY

■ ■ Forbrukerne har ofte flere mulige transportmidler å velge mellom. Valget avhenger blant annet av tidsbruk, tilgjengelighet, pris og komfort. Konkurransetilsynet utlyste i 2005 et prosjekt som skal kartlegge i hvilken grad ulike transportmidler konkurrerer på de mest trafikkerte strekningene. Rapporten fra de eksterne konsulentene vil være klar i løpet av første halvår 2006.

EUROPEISK OPPMERKSOMHET OM BONUSORDNINGER

■ ■ De europeiske konkurransemyndighetenes felles forum, ECA, offentliggjorde i oktober 2005 en rapport om flyselskapenes bonusprogrammer, rabattordninger og avtaler med reisebyråer. Rapporten konkluderer med at flyselskapenes bruk av bonusprogrammer kan være misbruk av dominerende stilling i markedet og dermed i strid med konkurranse-reglene. Dette må imidlertid vurderes i hvert enkelt tilfelle. Konkurransetilsynet har deltatt i arbeidet med rapporten.

De skandinaviske konkurransetilsynene besluttet i august 2005 å ikke gripe inn mot SAS' bonusprogram på skandinaviske ruter. Tilsynene behandlet saken på bakgrunn av en felles klage fra flyselskapene Norwegian og Sterling.

SAS BRAATHENS ILAGT OVERTREDELSESBEYR

■ ■ Konkurransetilsynet har undersøkt 12 flyruter der SAS Braathens og Norwegian konkurrerte sterkt i sommersesongen 2004. Også ruten mellom Oslo og Haugesund, der flyselskapet Coast Air tidligere konkurrerte med SAS, ble undersøkt.

På bakgrunn av disse undersøkelsene ila Konkurransetilsynet i juni 2005 SAS Braathens et overtredelsesgebyr på 20 millioner kroner for å ha misbrukt sin dominerende stilling på flyruten mellom Oslo og Haugesund. Tilsynet mener SAS Braathens har satt prisene for lavt for å presse konkurrenten ut av markedet. Konkurranseloven og rettspraksis anser slik underprising som ulovlig misbruk av dominerende stilling.

Månedet etter varslet Konkurransetilsynet at det kan bli aktuelt med overtredelsesgebyr også på flyruten mellom Oslo og Ålesund. På de øvrige 11 flyrutene fant ikke tilsynet forhold som rammes av konkurranse-loven.

SAS har brakt overtredelsesgebyret for ruten mellom Oslo og Haugesund inn for domstolene. I saken om underprising på ruten mellom Oslo og Ålesund har SAS kommet med sine kommentarer, og Konkurransetilsynet vurderer saken på nytt før det tas en endelig avgjørelse.

Flere av finansmarkedene domineres av noen få, store aktører. Dessuten er det vanskelig for nye aktører å etablere seg i noen av markedene.

MANGE STORE I FINANS

Vi har mange banker og forsikringselskaper i Norge, men finansmarkedene domineres likevel av de store aktørene. Konkurransetilsynet kartlegger markedene og vil foreslå tiltak for å øke konkurransen.

■ ■ Finansmarkedene omfatter blant annet bankvirksomhet, fonds- og plasseringsforvaltning, skadeforsikring og livsforsikring. I flere markeder har oppkjøp og fusjoner de siste årene gjort at det er blitt færre aktører med større markedsandeler. Flere av markedene bærer også preg av at det er vanskelig for nye aktører å etablere seg.

Det norske bankmarkedet består av 127 sparebanker og 21 forretningsbanker. Av disse er rundt 30 prosent eid eller filial av utenlandske banker. Til tross for det store antallet banker er bankmarkedet relativt konsentrert. De fire største aktørene, DnB NOR, Nordea, Sparebank 1 Gruppen og Terra-gruppen, har 74 prosent av markedet, målt som andel av forvaltningskapitalen. DnB NOR alene har nesten 40 prosent markedsandel.

FORSIKRING DOMINERT AV NOEN FÅ

Det norske forsikringsmarkedet omfatter blant annet seks livsforsikringselskaper, 47 skadeforsikringselskaper og 127 pensjonskasser. Også her domineres markedet av noen få, store aktører. Storebrand og Vital har over 80 prosent av livsforsikringsmarkedet, mens If, Gjensidige, Sparebank 1 Forsikring og Vesta til sammen har nesten 80 prosent av skadeforsikringsmarkedet. Innen privat kollektiv pensjon har Vital og Storebrand en markedsandel på hele 90 prosent.

POSITIVT MED FLERE NISJEBANKER

De siste årene har det vært flere oppkjøp og sammenslåinger, med fusjonen mellom DnB og Gjensidige NOR i 2003 som den viktigste begivenheten. I denne perioden har flere nisjebanker etablert seg, og dette har vært positivt for konkurransen.

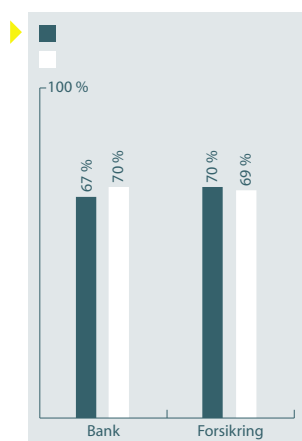
I denne perioden har flere nisjebanker etablert seg, og flere av de etablerte, mellomstore bankene har ekspandert sin virksomhet. Dette har vært positivt for konkurransen.

SER PÅ SKADEFORSIKRING

Fornyings- og administrasjonsdepartementet har bedt Konkurransetilsynet vurdere konkurranseforholdene i skadeforsikringsmarkedet. Bakgrunnen for dette er at skadeforsikringselskapene har hatt meget gode resultater de siste par årene. Forsikringspremiene har økt over flere år, samtidig som erstatningsutbetalingene har sunket. Konkurransetilsynet gjennomfører deler av undersøkelsen i samarbeid med Kredittilsynet. Samtidig utarbeider Konkurransetilsynet en egen rapport om skadeforsikring.

NORDISK BANKUNDERSØKELSE

Konkurransetilsynet samarbeider med de øvrige nordiske konkurransemyndighetene om å undersøke markedene for betalingsformidling. Arbeidet omfatter også markedene for bankvirksomhet rettet mot privatkunder og små og mellomstore bedrifter. Sentrale temaer er kundemobilitet, etableringshindringer og eventuelle begrensninger på grenseoverskridende virksomhet. I løpet av sommeren 2006 legger konkurransemyndighetene i Norden frem en felles rapport som beskriver og sammenligner forholdene i de nordiske landene. Rapporten vil trolig også inneholde anbefalinger om hvordan landene kan legge til rette for økt konkurranse.

OPPLEVD KONKURRANSE
I hvilken grad opplever du reell konkurranse i nevnte markeder?
Kilde: MMI

Viktige saker i 2005

LAVERE GEBYR GJØR DET BILLIGERE Å BYTTE BANK

■ ■ Den 1. januar 2006 ble tinglysingsgebyret for refinansiering av lån redusert fra 2112 til 215 kroner. Lavere gebyr betyr at det blir billigere å flytte boliglånet til en ny bank. Gebyrendringen gjelder lån med samme låneramme, samme pantsettere og hvor samme panteobjekt stilles som sikkerhet.

Konkurransetilsynet har ved flere anledninger bedt om at tinglysingsgebyret blir redusert for å bidra til økt konkurranse om boliglån. Da gebyret ble økt til 2112 kroner i juli 2004, påpekte tilsynet i et eksempel at med et lån på en million kroner måtte lånekunden bli tilbudt 0,21 prosentpoeng lavere rente for at det skulle lønne seg å bytte bank. Bare 48 av 126 banker kunne gi den låneren lavere rente på dette tidspunktet. Med den nye satsen på 215 kroner skal det mye mindre til for at et bankbytte er lønnsomt.

Det norske boligmarkedet skiller seg fra andre europeiske land ved at nordmenn i mye større grad eier boligen sin selv. Det har gjort boliglån til et kjerneprodukt i Norge, og derfor er det særlig viktig at konkurransen i boliglånsmarkedet fungerer godt.

NYE REGLER SKAL GI ØKT KONKURRANSE OM PENSJONSORDNINGER

■ ■ Loven om obligatorisk tjenestepensjon krever at virksomheter som ikke har en pensjonsordning for sine arbeidstakere, må opprette en. Dette gjelder først og fremst privat ansatte. De fleste ordningene vil være innskuddsbaserte. Innskuddspensjon kjennetegnes ved at det er det årlige sparebeløpet til en fremtidig alderspensjon som er bestemt, ikke det fremtidige nivået på alderspensjonen. Ordningen er svært utbredt i mange land.

Konkurransetilsynets undersøkelser viser at når en arbeidsgiver inngår avtale om innskuddsbasert pensjon, er det vanlig å samtidig etterspørre en forsikringsordning for arbeidstakerne som utbetales i tilfelle død eller uførhet. Slike forsikringer kan utformes på ulikt vis, men det som normalt etterspørres er en type ordninger som gir løpende utbetalinger i skadetilfellet. Hittil har det bare vært livselskaper som kan tilby denne typen ordninger. Livselskapene har bare tilbudt slik risikodekning dersom de også får forvalte pensjonsmidlene. Praksisen har gjort det vanskelig for andre forvaltningsselskaper å etablere seg, siden disse bare kan tilby forvaltning av pensjonsmidlene og ikke forsikringselementet. Markedet har derfor vært meget konsentrert.

Velfungerende konkurranse er svært viktig for å sikre god avkastning på den fremtidige pensjonen til dagens arbeidstakere og for å sikre god kvalitet på tjenestene som tilbys. Derfor tok Konkurransetilsynet et initiativ overfor Kredittilsynet til å endre lovverket, og med virkning fra januar 2006 trådte en regelendring i kraft. Fremover må forsikringsselskapene tilby forvaltning av pensjonsmidler og risikodekning i tilfelle død eller uførhet separat.

INNGREP MOT BBS' KJØP AV ZEBSIGN

■ ■ Konkurransetilsynet godtok i juni 2005 at Bankenes Betalingsentral AS (BBS) kjøpte ZebSign AS under bestemte vilkår. Blant annet må BBS tilby sine tjenester på ikke-diskriminerende vilkår og pris.

Kjøpet gjorde BBS til dominerende leverandør av såkalte PKI-tjenester til elektronisk identifikasjon og signatur i Norge. Basis PKI-tjenester omfatter blant annet utvikling og levering av sertifikater for elektronisk ID og signatur, etter spesifisering fra ID-leverandørene. I tillegg produseres en del tilhørende tjenester. ID-leverandørene benytter dette for å sette sammen sine egne tjenester, som tilbys sluttbrukerne.

I utgangspunktet innebar sammenslåingen at BBS ville få monopol. Samtidig med dette var imidlertid Buypass i ferd med å etablere seg som tilbyder av tilsvarende tjenester. Muligheten for nyetableringer og at internasjonale aktører på noe lengre sikt vil kunne tilby tjenester i Norge, gjorde at kjøpet ble godtatt på visse vilkår, blant annet at alle tilbydere av PKI-baserte ID-tjenester skal få kjøpe PKI-tjenester av BBS på ikke-diskriminerende vilkår og pris.

DE STORE BANKINSTITUSJONENE MØTER
KONKURRANSE FRA NISJEBANKENE, OG DET
GIR FORBRUKERNE FLERE VALGMULIGHETER.

DAGLIGVAREHANDEL OG MAT

Det er liten konkurranse i de nordiske matvaremarkedene. Norske myndigheter vil at mindre leverandører skal få tilgang til dagligvarekjedene og at det skal bli lettere for nye aktører å etablere seg.

LITE UTVALG OG HØYE PRISER

Prisen på mat i Norge ligger 38 prosent over EU-gjennomsnittet. Bare Island har dyrere matvarer enn oss. Samtidig er vareutvalget dårlig, viser en rapport fra de nordiske konkurransemyndighetene.

Prisnivået i Island ligger 42 prosent høyere enn EU-gjennomsnittet, mens Danmark, Sverige og Finland ligger henholdsvis 26 og 12 prosent over gjennomsnittet. Hovedårsaken er det norske og islandske importvernet.

MINSTE VAREUTVALGET I NORDEN

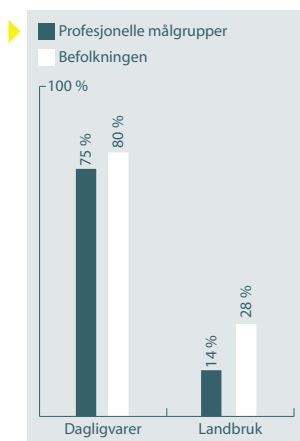
En undersøkelse utført på oppdrag fra de nordiske konkurransemyndigheter tyder på at Norge har det minste vareutvalget av de nordiske landene, mens Finland har det desidert største utvalget. Men sammenlignet med Frankrike kommer alle de nordiske landene dårlig ut.

Rapporten peker også på at de nordiske matvaremarkedene er preget av mindre konkurranse enn i andre europeiske land. For forbrukeren kan det bety høyere priser. Derfor er det viktig med konkurranse på alle ledd i matvaresekto-

ren. Når dagligvarekjedene har kjøpermakt, kan det sikre lavere priser fra leverandørene og for forbrukerne. Baksiden av medaljen kan være at det blir vanskeligere for mindre leverandører å selge produktene sine i butikkene. Store og sterke aktører på leverandørsiden kan også gjøre det vanskelig for mindre leverandører å slippe til i markedet.

I rapporten blir det foreslått å styrke konkurransen ved å:

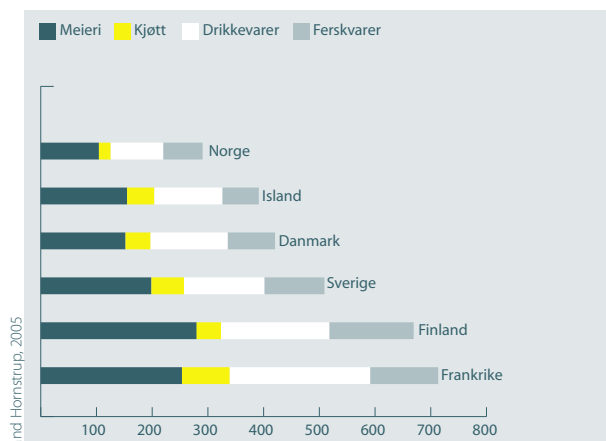
- gripe inn mot fusjoner og oppkjøp som begrenser konkurransen vesentlig
- legge til rette for at også mindre leverandører får tilgang til dagligvarekjedene ved å stanse forsøk fra dominerende aktører på å stenge ute mindre konkurrenter
- gjøre det lettere å etablere seg i dagligvaremarkedet

OPPLEVD KONKURRANSE

I hvilken grad opplever du reell konkurranse i nevnte markeder?

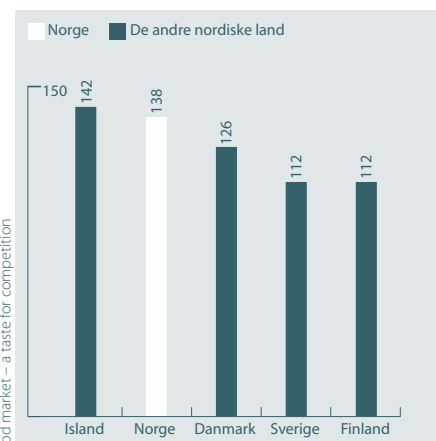
Kilde: MMI

VAREUTVALG I DE NORDISKE LAND OG FRANKRIKE

Det er store forskjeller i matvareutvalget innen forskjellige kategorier i Norden og Frankrike.

Kilde: Hornstrup and Hornstrup, 2005

MATVAREPRISENE I DE NORDISKE LANDENE

100 er gjennomsnitt i EU.

Kilde: A Nordic food market – a taste for competition

**MYNDIGHETENE SKAL HINDRE AT
MINDRE KONKURRENTER BLIR STENGT
UTE FRA MARKEDET.**

Viktige saker i 2005

MELDEPLIKT SKAL SIKRE KONKURRANSE I DAGLIGVAREMARKEDET

■ ■ I desember 2004 ble det kjent at Rema 1000 ikke lenger ville føre Synnøve Findens produkter. Konkurransetilsynet tok initiativet til å undersøke om Tine BA hadde brutt forbudet mot misbruk av dominerende stilling. I tillegg kom det opplysninger om maktmisbruk ved inngåelse av årsavtaler mellom dagligvarekjeder og leverandører. Det var årsaken til at tilsynet i 2005 utarbeidet en rapport om hvilke virkninger betaling for hylleplass har for konkurransen i dagligvaremarkedet i Norge.

I rapporten diskuteres bruken av bonuser, rabatter og engangsbetøp som leverandørene betaler for å sikre god plassering i dagligvarekjedenes hyller. Slik betaling kan svekke konkurransen og stenge mindre leverandører ute fra markedet. Konkurransetilsynet lanserte derfor flere tiltak som skal fremme

konkurransen blant dagligvarekjedene, hindre at mindre leverandører og kjeder blir stengt ute fra markedet og ansvarliggjøre kjedene i forhandlinger med leverandørene.

Ett av tiltakene var innføring av meldeplikt for dagligvarekjedenes årsavtaler med matvareleverandører. Konkurransetilsynet påla Norgesgruppen, ICA, Coop, Rema 1000, Lidl og Smart Club å melde fra om sine avtaler med markedsledende leverandører. Meldeplikten omfatter avtaler med 25 leverandører og gjelder frem til 1. januar 2010.

I september 2005 varslet Konkurransetilsynet at Tine BA kan få et overtredelsesgebyr på inntil 45 millioner kroner. De foreløpige konklusjonene viste at Tine misbrakte sin dominerende stilling ved å inngå en avtale

med Rema 1000 om å være eneleverandør av ost. Tilsynet mener at Tine også forsøkte å inngå en tilsvarende avtale med ICA Norge AS. Handlingene er i strid med konkurranse-lovens forbud mot misbruk av dominerende stilling og forbudet mot samarbeid som begrenser konkurransen. Tine gav sine merknader til varselet i november 2005. Saken vil bli avsluttet i 2006.

Seksjonssjef Mona Ljunggren har ledet Konkurransetilsynets arbeid med dagligvarer og landbruk.

PRIOR FIKK KJØPE NORGÅRDEN PÅ VILKÅR

■ ■ Konkurransetilsynet forbød i september 2005 Priors kjøp av Norgården. Begrunnelsen for vedtaket var at oppkjøpet ville styrke Priors dominerende stilling og begrense konkurransen ytterligere i markedene for egg og eggbaserte produkter. For forbrukerne kunne resultatet bli høyere priser og færre valgmuligheter. Også bøndene kunne bli rammet ved at de ville få mindre betalt for eggene.

Prior klaget på vedtaket, men Fornyings- og administrasjonsdepartementet sluttet seg til Konkurransetilsynets vedtak. Den 10. februar 2006 omgjorde imidlertid Regjeringen vedtaket av landbrukspolitiske hensyn. Prior fikk dermed kjøpe Norgården på to vilkår. For å begrense de uheldige virkningene på konkurransen, må Prior selge Norgårdens aksjer i selskapet Eggprodukter AS. I tillegg må Prior forsyne Eggprodukter AS med råvarer som erstatning for råvarer fra Norgården.

KONTROLL MED KONKURRANSEFORHOLDENE I MEIERISEKTOREN

■ ■ Det skal legges bedre til rette for konkurranse innen foredling av meieriprodukter. Derfor er Konkurransetilsynet opptatt av rammevilkårene for meierisektoren. I februar 2005 la konkurranse- og landbruksmyndighetene frem en rapport om særskilte konkurransemessige reguleringer i regi av landbruksmyndighetene. På bakgrunn av rapporten besluttet den forrige regjeringen å endre jordbruksreguleringene. Regjeringen bestemte også at konkurransemyndighetene aktivt skal overvåke at meierisektoren etterlever konkurranseloven.

På oppdrag fra Konkurransetilsynet ble det i desember 2005 lagt frem en rapport om konkurranseforholdene i meierisektoren. Her foreslås det et overvåkingssystem for å påse at konkurransereglene overholdes. Tilsynet har invitert markedsaktører, bransjeorganisasjoner og myndigheter til å uttale seg om rapporten.

MATMELPRODUSENTER BØTLAGT FOR ULOVLIG PRISSAMARBEID

■ ■ I februar 2005 gav Økokrim de to matmelprodusentene Cerelia og Norgesmøllene et forelegg på til sammen 6,5 millioner kroner for ulovlig prissamarbeid fra juni til november 2001. Økokrim mener at dette skjedde under skjerpene omstendigheter på grunn av bedriftenes samlede dominerende stilling i matmelmarkedet i Norge.

I anmeldelsen fra 2002 til Økokrim pekte Konkurransetilsynet på at det ulovlige prissamarbeidet påførte industrien som bruker mel i sine varer, en kostnadsøkning på flere millioner kroner. Også forbrukerne ble trolig rammet, fordi prisene på mel og melbaserte produkter økte.

«I korte trekk kan me seie at ved effektiv konkurranse vert verksemdene pressa til å ta prisar som reflekterer kostnadene. Viss nokon prøver å ta høgare pris enn det, vil andre tilby lågare prisar. Då vil forbrukarane stå overfor den rette kostnaden når dei skal velje produkt.»

NAVN: STEINAR HOLDEN

ALDER: 45 år

TITTEL: Professor i samfunnsøkonomi

Steinar Holden har god oversikt over norsk økonomi frå kontoret sitt i ellefte etasje på Blindern. Til dagleg er han professor ved Økonomisk institutt ved Universitetet i Oslo. Dei siste seks åra har han òg leia to statlege kommisjonar.

KONKURRANSE GJER RETTE PRISAR

■ ■ Steinar Holden, kvifor er konkurranse eigentleg viktig?

Konkurranse er jo ein heilt sentral del av ein marknadsøkonomi, som Noreg jo er, og ein føresetnad for økonomisk vekst og høg ressursutnytting. Konkurranse er ei viktig drivkraft for å få verksemdene til å verte meir effektive. Dei effektive greier seg, mens dei mindre effektive må leggje ned eller leggje om. Ein kunne jo spørje om me eigentleg treng ein tilsynsmyndigheit. Det beste hadde jo vore om marknaden hadde klart seg åleine. Ei viktig drivkraft i marknaden er å tene pengar, og effektivitet er ein viktig del av det. Men tene pengar kan ein og gjera ved å sette høge prisar. Difor er det viktig å ha eit kontrollorgan som kan sikre at forbrukarane får lågare prisar og eit betre utval.

Effektiv konkurranse, kva er det?

Det er jo store variasjonar mellom ulike marknader. Men i korte trekk kan me seie at ved effektiv konkurranse vert verksemdene pressa til å ta prisar som reflekterer kostnadene. Viss nokon prøver å ta høgare pris enn det, vil andre tilby lågare prisar. Då vil forbrukarane stå overfor den rette kostnaden når dei skal velje produkt.

Er det rett at konkurranse fører til betre velferd i Noreg?

Det er den allmenne oppfatninga blant økonomar. Konkurranse har mykje å seie for et effektivt samfunn. På kort sikt kan nok ein del arbeidstakarar tape fordi arbeidsplassen deira vert borte. Samstundes er det slike strukturendringar som har gjort at Noreg har eit høgare velferdsnivå i dag enn for 20 år sidan. For samfunnet som heile er det ein gevinst.

Korleis er den norske forbrukaren?

Norske forbrukarar er truleg mindre medvitne enn i andre land, rett og slett av di me er rikare. Me kan jo undre oss på kvifor nordmenn held på dei dyre bankane og korleis aksjefond med høge gebyr kan klare seg. Når me ikkje er meir medvitne, kan verksemdene sleppe unna med høge prisar. Men det gjeld jo andre land òg. Ein naturleg grunn til at norske prisar er høgare, er blant anna at me er eit lite land med få forbrukarar. Men samstundes gjer verksemdene det vanskeleg for oss å samanlikne prisar og produkt. Det gjeld stort sett på alle område. Ei årsak til at mange heng att i dei dyre kontraktane, til dømes på kraft eller telefon, kan vere at me ikkje heilt stoler på dei billegaste og nyetablerte. Det skal ikkje så mykje utryggleik til før me held oss til dei trygge og dyre alternativa.

Verda vert meir og meir globalisert. Kva inneber det for norske forbrukarar?

Den største utfordringa for forbrukaren er kanskje å vurdere kvaliteten på produkta. For styresmaktene er utfordringa å gje forbrukarane god informasjon som set dei i stand til å gjere fornuftige val. I tillegg er det viktig at forbrukarane har rettsleg tryggleik viss dei vel å bruke nye og utanlandske tenester.

Har norsk næringsliv same vilkår som konkurrentar i andre land?

Norsk næringsliv kan ikkje ha, og skal ikkje ha same vilkår som konkurrentar i andre land. Til dømes har Noreg eit høgare lønsvivå enn andre land. Me må ha gode og stabile nok rammevilkår til at Noreg har tilstrekkelig konkurranseutsett sektor igjen. Nokre trur at konkurranse er som ein idrettskonkurranse der alle skal ha like vilkår, men sånn skal det ikkje vere. Målet med konkurranse er å skape effektiv ressursutnytting. Har ein utanlandsk tilbyder ein kostnadsfordel, så må han få lov å dra fordel av den. Og tilbyr utlendingane billigare produkt, bør me kjøpe deira produkt.

Noreg har det dårlegaste vareutvalet og dei høgaste prisane i hele Europa. Er norske forbrukarar lite kravstore?

Me må vere klare over at det er lettare å få til eit godt vareutval i byane og land der busettinga er meir konsentrert. Det er altså heilt naturleg at Noreg har eit dårlegare vareutval enn til dømes Nederland.

Korleis kan forbrukaren betre sin eigen situasjon?

Det viktigaste er at me er medvitne om kva me kjøper. Då er god forbrukarinformasjon essensielt. Me bør nok skilje mellom rollene til det offentlege og andre her. Konkurransetilsynet og Forbrukarrådet kan gje viktig informasjon, men dei må vere forsiktige, slik at dei ikkje kan skyldes for å fremma eit produkt. Men for forbrukarane er det jo interessant å kunne få informasjon frå nokon som er mindre forsiktige.

Kan økonomisk teori lære oss noko om konkurranse?

Økonomisk teori kan lære oss mykje om konkurranse. Eit døme er at verksemdene av konkurranse avheng av på kva måte ein konkurrerer. To bedrifter som konkurrerer på pris, vil verte pressa til å sette ein pris som er lik det det kostar å lage produktet. Men konkurrerer dei på kvantum, marknadsføring eller andre område, så vil ikkje prisane verte pressa like mykje ned som når dei faktisk konkurrerer på pris.

Flere aktører på telemarkedet har gitt forbrukerne større valgfrihet. Men prisforskjellene i Norden er fortsatt store, og det er rom for enda lavere priser.

ØKENDE MOBILITET, FALLENDE PRISER

Viktige saker i 2005

TILLOT TELIASONERAS OPPKJØP AV VOLLVIK GRUPPEN

■ ■ TeliaSonera kjøpte i august 2005 Vollvik Gruppen, eieren av mobilskapene Chess og Sense. TeliaSonera eide fra før NetCom i Norge. Oppkjøpet hadde to viktige konsekvenser; trafikken og kundemassen hos Chess og Sense ble flyttet fra Telenors mobilnett til NetComs, samt at TeliaSonera økte sin markedsandel i Norge fra 27 til 35 prosent.

Det var vanskelig å konkludere med hvordan kjøpet ville påvirke konkurransen på mobilmarkedet. Telenor ville sitte igjen med ledig kapasitet etter at kundene til Sense og Chess ble flyttet til NetCom, men Telenor er fortsatt klart størst. Konkurransetilsynet mente at det ikke kunne trekkes noen klar konklusjon og grep derfor ikke inn mot kjøpet.

TELENORS KJØP AV TISCALI

■ ■ Telenor kjøpte i august 2004 Tiscalis virksomhet i Norge. Tiscali tilbød bredbånd og oppringt Internett til privatkunder i Norge. Etter oppkjøpet økte markedsandelen fra 55 til 58 prosent i privatmarkedet for bredbånd og fra 60 til 65 prosent for oppringt Internett. Konkurransetilsynet satte som vilkår at Telenor måtte selge Tiscalis virksomhet innen oppringt Internett, og Telenor forpliktet seg til ikke å foreta tilsvarende oppkjøp de neste to år.

Det norske telemarkedet har de siste årene vært preget av rask teknologisk utvikling og økt konkurranse. Men Telenor har fortsatt en svært sterk stilling.

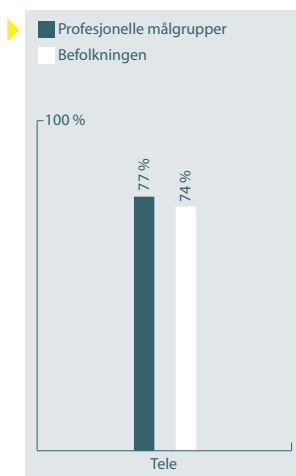
■ ■ Telelovgivningen har pålagt Telenor å tilby konkurrenter tilgang til nødvendig infrastruktur. Det har gitt forbrukere og næringsliv større valgfrihet og lavere priser på fasttelefoni, mobiltelefoni og Internett.

Flere undersøkelser viser at den økte konkurransen i telemarkedene har gitt lavere priser. Derimot er prisforskjellene store i Norden, og det er rom for enda lavere priser, viste en undersøkelse utført av de nordiske konkurransemyndighetene i 2004.

BEVISSTE FORBRUKERE PRESSER PRISENE NED

Nesten 500 000 kunder skiftet mobilskap i fjor, ifølge Post- og teletilsynet. Det er over 40 000 flere enn i 2004. Når kundene skifter mellom konkurrerende teleselskaper, bidrar det vesentlig til å presse prisene ned.

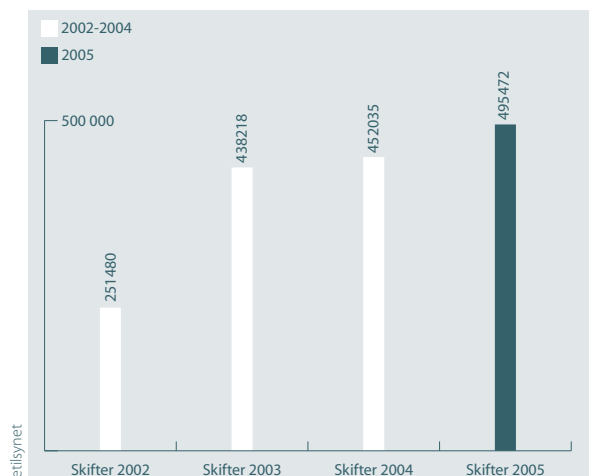
Økt konkurranse mellom forskjellige teknologier vil på noe lengre sikt trolig styrke konkurransen i telemarkedene. Konkurransetilsynet samarbeider med Post- og teletilsynet for å sikre at nye aktører og teknologier får vilkår som gjør det mulig å konkurrere.

OPPLEVD KONKURRANSE

I hvilken grad opplever du reell konkurranse i nevnte markeder?

Kilde: MMI

MOBILETELEFONIKUNDER SOM HAR BYTTET LEVERANDØR

Antall mobiltelefonikunder som har byttet leverandør i perioden 2002-2005.

Kilde: Post- og teletilsynet

**BEDRE KONKURRANSE HAR GITT
FORBRUKERE OG NÆRINGS LIV
STØRRE VALGFRIHET OG LAVERE
PRISER PÅ TELEFONI.**

KRAFTMARKEDET

Begrenset konkurranse i engrosmarkedet for kraft kan gi høye strømpriser. Norske forbrukere er for lojale mot dyre leverandører.

GRANSKER KRYSSSEIERSKAP

Konkurransetilsynet har sett nærmere på eierforhold i norsk kraftproduksjon. Målet er å finne ut hvordan konkurransen blir påvirket når mange produsenter har eierandeler i andre kraftselskaper og i hverandre.

■ Kraftsektoren i Norge kan grovt sett deles i to. Det ene er engrosmarkedet, hvor produsenter konkurrerer om å levere elektrisk kraft i et felles nordisk marked. Det andre er sluttbruker- eller privatmarkedet, hvor leverandører konkurrerer om å selge kraft til forbrukerne.

ENGROSMARKEDET

Norske kraftprodusenter konkurrerer med produsenter i andre nordiske land om å levere elektrisk kraft i et felles marked. I store deler av tiden er imidlertid overføringskapasiteten i nettet fullt utnyttet, slik at konkurransen foregår mellom aktører innenfor mindre områder. På enkelte av disse områdene er konkurransen begrenset: Det kan gi høyere priser på elektrisk kraft i engrosmarkedet. Dette var en viktig årsak til at Konkurransetilsynet tidligere grep inn mot Statkrafts oppkjøp av Agder Energi og Trondheim Energiverk.

Mange av kraftprodusentene har eierandeler i andre selskaper og i hverandre. Det kan være uheldig for konkurransen. I 2005 startet Konkurransetilsynet, på oppdrag fra Modernise-

ringsdepartementet, et prosjekt for å kartlegge omfanget av såkalte krysseierskap i næringen. Prosjektet vil bli brukt til å se om det er aktuelt med tiltak for å redusere krysseierskap.

Konkurransetilsynet overvåker også engrosmarkedet i samarbeid med Norges vassdrags- og energidirektorat. Overvåkingen er basert på en modell utviklet av ECON, hvor avvik i visse prisindikatorer følges opp med nærmere undersøkelser. Formålet er å avdekke aktivitet som er uheldig for konkurransen.

I 2005 drøftet de nordiske konkurransemyndighetene viktige prinsipielle spørsmål om konkurranseforholdene i engrosmarkedet.

Årlig middelproduksjon og kapasitet hos de største aktørene i Norge

Selskap	Årlig middelproduksjon		Installert kapasitet	
	Twh	Prosent	MW	Prosent
Statkraft SF	39,0	32,8 %	9362	33,9 %
Norsk Hydro ASA	6,8	5,7 %	1370	5,0 %
BKK AS (49,9 % eid av Statkraft)	6,8	5,7 %	1541	5,6 %
E-CO Vannkraft AS	6,8	5,7 %	1891	6,8 %
Agder Energi AS (45,5 % eid av Statkraft)	6,5	5,5 %	1414	5,1 %
Lyse Produksjon AS	5,9	5,0 %	1544	5,6 %
Skagerak Kraft AS (66,6 % eid av Statkraft)	4,5	3,8 %	1160	4,2 %
Hafslund ASA Sarpsborg	2,7	2,2 %	504	1,8 %
Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk FKF	2,6	2,2 %	568	2,1 %

DET ER BLITT ENKELT Å VELGE
STRØMLEVERANDØR.

kWh
0371131-
Hz 10 (65) A
10 000 Imp./kWh
500 Imp./kWh
ENERMET CE ŠP 180201
MÅLERNR. 832579 VE

STRØMKUNDER BØR BYTTE HVIS PRISEN ER FOR HØY

Nordmenn taper penger fordi vi ikke er flinke nok til å utnytte de mulighetene som finnes til å skifte til en billigere strømleverandør. Altfor mange forblir lojale mot det lokale energiverket som strømleverandør.

Norske forbrukere kan velge mellom mange ulike tilbydere av kraft. I Norge er privatmarkedet delt i to. Forbrukeren må først betale nettleie til selskapet som eier det lokale kraftnettet, og så kjøpe selve strømmen fra en av mange konkurrerende tilbydere. Mens nettleievirksomhet er monopol, må strømleverandørene konkurrere om kundene.

Forbrukeren kan velge mellom flere typer kontrakter. Det finnes i dag rundt 30 leverandører som tilbyr kraft til kunder over hele landet, mens en mengde tilbydere bare leverer innenfor et begrenset geografisk område.

For at konkurransen i kraftmarkedet skal fungere, må kundene faktisk bytte til de billigste leverandørene. Mer prisbevisste kunder gir et sterkere press på leverandørene til å holde sine priser nede. Ifølge Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) skifter både private og

næringskunder mer sjelden nå enn før, selv om det er gratis å skifte leverandør.

Et annet forhold som er viktig for konkurransen i sluttbrukermarkedet, er at virksomhet innen distribusjonsnett og salg av kraft til forbrukerne skilles. Olje- og energidepartementet og NVE fremmet i 2005 forslag for å bedre dette. Konkurransetilsynet støttet forslagene.

Flest husholdningskunder kjøper til «standard variabel pris», men NVEs undersøkelse viser at flere velger spotpris, som betyr at strømprisen følger prisendringene på kraftbørsen Nord Pool. I løpet av 2005 valgte åtte prosent flere husholdningskunder en slik spotpris. Å velge spotpris har over tid vært mer lønnsomt for forbrukerne enn «standard variabel pris».

KRAFTPRISER PÅ INTERNETT

På www.konkurransetilsynet.no kan norske forbrukere enkelt sammenlikne ulike tilbud og velge leverandøren med lavest pris. For eksempel kan en forbruker i Bremanger kommune 8. februar 2006 velge mellom fire produkter; standard variabel pris, spotpris, ettårs fastpris og treårs fastpris fra 20 forskjellige leverandører.

Viktige saker i 2005

STATKRAFT FIKK KJØPE TRONDHEIM ENERGIVERK

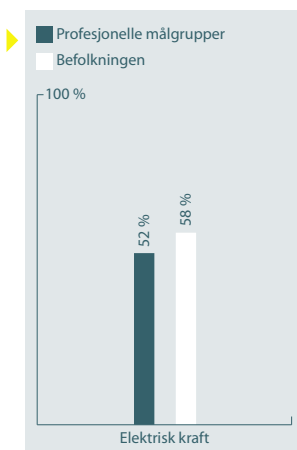
■ ■ Konkurransetilsynet vedtok i 2002 at Statkrafts kjøp av Trondheim Energiverk bare kunne godkjennes dersom Statkraft solgte seg ut av annen kraftproduksjon. Vedtaket ble opprettholdt etter klagebehandling i departementet, bortsett fra at fristen for gjennomføring ble forlenget. Statkraft solgte ut noe produksjon og inngikk en langsiktig avtale om å leie ut produksjon. I november 2005 omgjorde Regjeringen vedtaket. Kjøpet ble dermed godkjent.

ENERGI PÅ DAGSORDEN I EU

■ ■ I juni 2005 tok Europakommisjonen initiativ til en undersøkelse av elektrisitetssektoren. EFTA-landene og EFTAs overvåkingsorgan følger opp undersøkelsen. Formålet er å identifisere konkurranseproblemer som kan skyldes brudd på europeisk konkurranselovgivning.

Seksjonssjef Birgit Løyland mener det er viktig å se nærmere på krysseierskapet i engrosmarkedet for kraft.

OPPLEVD KONKURRANSE

I hvilken grad opplever du reell konkurranse i nevnte markeder?

Kilde: MMI

BYTTE AV KRAFTLEVERANDØR I PERIODEN 1998–2005

Bytte av kraftleverandør følger strømprisene i markedet. Strømmarkedet var spesielt variabelt i fjerde kvartal 2002.

Kilde: NVE

RAPPORTERINGSDEL

SIDE 26-29	FAGARTIKLER	SIDE 30-31	OMGIVELSESMENY
	■ ■ Lars Sjøgaard, sjeføkonom	SIDE 32-33	OM KONKURRANSETILSTNET
	■ ■ Mads Magnussen, juridisk direktør	SIDE 34	SAKSSTATISTIKK
	■ ■ Vera Holst Eckbo, internasjonal koordinator	SIDE 35	ØKONOMISK REDEGJØRELSE
	■ ■ Eigil P. Johnsen, etterforskningsleder	SIDE 36	VÅRE AKTIVITETAR

**EN BRUKERUNDERSØKELSE VISER AT
KONKURRANSETILSYNET HAR ET GODT
OMDØMME.**

NAVN: LARS SØRGARD

STILLING: Sjeføkonom i Konkurransetilsynet

Økonomisk analyse – et viktig beslutningsgrunnlag

I noen tilfeller har konkurranse mellom bedrifter gunstige effekter, mens konkurranse i andre situasjoner kan være uheldig. For å fastslå når det er fornuftig å bruke konkurranse, er det nødvendig å analysere virkningene.

■ ■ Konkurransopolitikk har som målsetting å bidra til en effektiv bruk av samfunnets ressurser. Konkurranse er et virkemiddel som kan benyttes til å oppfylle dette målet.

En virkningsanalyse – en kartlegging av virkningene av en atferd – vil følgelig være av stor betydning når vi skal vurdere å om det er aktuelt å gripe inn i markedet. Økonomisk analyse benyttes til å foreta en slik virkningsanalyse. Det er ofte svært kompliserte økonomiske sammenhenger som må analyseres, og derfor blir Konkurransetilsynet stilt overfor store faglige utfordringer når tilsynet skal vedta inngrep eller sanksjoner mot bedrifter. Dette gjelder alle tre hovedområdene for konkurransepolitikken.

1. Ved analyse av en fusjon eller et oppkjøp, må tilsynet vurdere om den er skadelig for konkurransen. I disse tilfellene er en analyse av konkurranseforholdene i markedet helt avgjørende for konklusjonen.
2. Konkurransetilsynet må vurdere om det er grunnlag for unntak fra forbudet mot konkurransebegrensende samarbeid mellom bedriftene og i den forbindelse om samarbeidet gir effektivitetsgevinster som kommer forbrukerne til gode. I disse sakene er det også aktuelt med en virkningsanalyse.
3. Når Konkurransetilsynet skal avgjøre om en dominerende bedrift misbruker sin stilling, er det avgjørende om bedriftens atferd svekker konkurransen og dermed er skadelig for forbrukerne. En virkningsanalyse er nødvendig for å kunne avdekke om forbrukerne er skadelidende.

Økonomisk analyse har derfor spilt en sentral rolle i de fleste saker hvor Konkurransetilsynet har vedtatt å gripe inn, men også i de saker hvor avgjørelsen har vært å ikke gripe inn. Mistanke om underprising er eksempel på at økonomiske analyser har vært et viktig redskap.

Innen luftfart har Konkurransetilsynet foretatt detaljerte økonomiske analyser av virkningene av SAS' atferd på rutene mellom Oslo-Haugesund og Oslo-Ålesund. Mulig underprising i gjenvinningsmarkedet har også vært gjenstand for grundig økonomisk analyse, men tilsynet konkluderte med at atferden hadde vært lovlig.

Slike beslutninger, hvor Konkurransetilsynet tilkjenner hvordan den økonomiske analysen er gjennomført, gir viktig informasjon til dominerende aktører om hvor grensen går for lovlig atferd.

Innen luftfart har Konkurransetilsynet foretatt detaljerte økonomiske analyser.

VIRKNINGENE AV HYLLEPLASSBETALING

Konkurransetilsynet har også benyttet økonomisk analyse som redskap til mer prinsipielle studier av enkeltmarkeder. Ett eksempel fra 2005 er dagligvaremarkedet. I en rapport om betaling for hylleplass ble antakelser fra økonomisk teori sammenholdt med faktiske opplysninger om dette markedet. Rapporten danner grunnlaget for å forstå og forklare mulige virkninger av ulike former for hylleplassbetaling.

Konkurransetilsynet har også benyttet eksternt ekspertise til å foreta økonomisk analyse av enkeltmarkeder. I 2005 iverksatte Konkurransetilsynet eksterne studier av melkemarkedet, konkurranseflatene mellom ulike transportmidler og spesialisthelsetjenesten.

Detaljert økonomisk analyse stiller store krav til kompetanse. Konkurransetilsynet gir nyansatte omfattende intern opplæring i konkurranseøkonomi og har bygd opp en egen gruppe med kompetanse innen økonometri.

Konkurransøkonomisk Forum i Bergen, som er en møteplass for Konkurransetilsynet og de ulike fagmiljøene ved Norges Handelshøyskole og Universitetet i Bergen, tilbyr åpne seminarer. Ansatte deltar ofte på seminar om konkurransepolitiske problemstillinger i internasjonale fora. Konkurransetilsynet har også dratt veksler på eksterne fagpersoner i flere store saker som har vært under behandling i 2005. Vi står overfor store utfordringer fremover. Derfor må tilsynet også i 2006 kombinere oppbygging av høy faglig kompetanse blant egne ansatte med bistand fra eksterne fagpersoner med spisskompetanse.

NAVN: MADS MAGNUSSEN

STILLING: Juridisk direktør i Konkurransetilsynet

Et år med stor oppmerksomhet om konkurransesaker

2005 er det første hele året med den nye konkurranseloven. Konkurransetilsynet har i løpet av året registrert til sammen 1671 nye saker.

■ ■ Antallet nye saker inkluderer blant annet 623 saker om foretakssammenslutninger, 162 saker om mulige brudd på konkurranselovens forbud, 195 høringssaker, 28 saker om påpekninger av konkurransebegrensende offentlige tiltak og 116 saker om internasjonale samarbeid, avgjørelser og regelverk. I tillegg har tilsynet brukt store ressurser på å besvare mange hundre henvendelser om veiledning om konkurranseloven, særlig fra næringslivet og deres rådgivere.

OVERTREDELSESSAKER

Konkurransetilsynet skal føre kontroll med at foretak overholder konkurranselovens forbud mot konkurransebegrensende samarbeid (§ 10) og utilbørlig utnyttelse av dominerende stilling (§ 11). Etterforskning av brudd på konkurranseloven er et tidkrevende og vanskelig arbeid, og mange av de 162 nye overtredelsessakene som tilsynet registrerte i 2005 er fremdeles under behandling. Det er sannsynlig at det vil bli konstatert lovbrudd i en rekke av disse sakene og at vi fremover vil få langt flere vedtak om overtredelsesgebyr. Flere av tilsynets overtredelsessaker i 2005 har fått usedvanlig stor oppmerksomhet. SAS-saken og Tine-saken er blant de mest ressurskrevende sakene tilsynet noen gang har behandlet.

For at Konkurransetilsynet skal kunne føre effektiv kontroll med at foretak ikke bryter konkurranselovens forbud, er tilsynet gitt vide etterforskningsfullmakter. Tilsynet har i 2005 utarbeidet omfattende interne retningslinjer som skal sikre systematisk og effektiv etterforskning. Erfaring viser at det kan være en stor belastning for foretak å være under etterforskning for alvorlige lovbrudd, og retningslinjene skal også sikre at foretakenes rettssikkerhet ivaretas.

Mye tyder på at Konkurransetilsynets avgjørelser under saksbehandlingen og vedtak i overtredelsessaker i større grad vil bli brakt inn for domstolene enn tidligere. Både SAS og Tine har valgt å prøve deler av tilsynets saksbehandling for domstolene og gjorde det tidlig klart at de ville anlegge søksmål dersom tilsynet fattet vedtak om overtredelsesgebyr. Slike rettssaker er ressurskrevende for tilsynet og fører normalt til forsinkelser i saksbehandlingen. Det er likevel helt klart foretakenes rett å få prøvet sakene for domstolene, og tilsynet er forberedt på at foretakene stadig oftere vil benytte seg av denne retten. Tilsynet har derfor opprettet en gruppe med erfarne advokater som vil arbeide med slike saker fremover. Håndtering av store, prinsipielle saker vil ofte skje i samarbeid med Regjeringsadvokaten.

Prior/Norgården-saken fikk stor oppmerksomhet i 2005.

SAKER OM FORETAKSSAMMENSLUTNINGER

Konkurransetilsynet skal gripe inn mot fusjoner, oppkjøp og andre foretakssammenslutninger som fører til en vesentlig begrensning av konkurransen (§ 16). Kontrollen med foretakssammenslutninger er den mest ressurskrevende oppgaven Konkurransetilsynet har. Den viktigste grunnen til dette er den svært omfattende meldeplikten som er innført i den nye konkurranseloven.

I de 623 sakene hvor Konkurransetilsynet mottok alminnelig melding om foretakssammenslutning i 2005, påla tilsynet fullstendig melding i 19 saker. I to saker traff tilsynet vedtak om å forby foretakssammenslutningen, og i fire saker godkjente tilsynet foretakssammenslutningen på nærmere fastsatte vilkår. Flere av sakene i 2005 har fått stor oppmerksomhet, som for eksempel Prior/Norgården-saken, Ticketmaster/Ticnet-saken, National Oilwell/Varco-saken og Skistar/Trysil-saken.

Kontrollen med at foretak overholder meldeplikten og oppfølgingen av brudd på meldeplikten har skapt en del arbeid for tilsynet. Selv om Konkurransetilsynet mottar mange meldinger, viser tilsynets undersøkelser at mange foretak bryter meldeplikten. Tilsynet har etablert systemer for overvåkning av foretakssammenslutninger og vil reagere med overtredelsesgebyr mot brudd på meldeplikten. I 2005 fattet tilsynet seks vedtak om overtredelsesgebyr for brudd på meldeplikten. I tillegg sendte tilsynet varsel om overtredelsesgebyr i seks andre saker, men disse er foreløpig ikke avgjort. Mange brudd på meldeplikten vil bli fulgt opp i tiden fremover.

NAVN: VERA HOLST ECKBO

STILLING: Internasjonal koordinator i Konkurransetilsynet

Internasjonalt samarbeid stadig viktigere

Som representant for et lite land utenfor et stadig større EU er det viktig at Konkurransetilsynet etablerer og opprettholder internasjonale kontakter. Det gjør tilsynet i økende grad, blant annet gjennom deltakelse i felles fora og samarbeid med andre konkurransemyndigheter.

■ ■ Konkurransetilsynet deltar i et omfattende internasjonalt samarbeid. Høyest prioritert er arbeidet med EØS-saker, men også samarbeidet i OECD og i Norden er viktig.

PRIORITERER EUROPEISK SAMARBEID

Konkurransetilsynet legger stor vekt på et godt samarbeid med EFTAs overvåkningsorgan (ESA) og Europakommisjonen, blant annet for å styrke og effektivisere håndhevingen av EØS-konkurransereglene.

TRENGER ENHETLIG PRAKSIS I EUROPA

Norske konkurransemyndigheter har arbeidet hardt for å få tilgang til EUs nettverk European Competition Network (ECN). I dette nettverket samarbeider Europakommisjonen og EU-statene om utforming av konkurransepolitikken og om håndheving i enkeltsaker. Samarbeidet er viktig for å oppnå enhetlig og effektiv håndheving av konkurransereglene i Europa. EFTA/EØS-statene kan ikke samarbeide med EU-statene om håndheving av konkurransereglens forbudsbestemmelser, men tilsynet deltar aktivt i ECNs arbeidsgrupper hvor ulike konkurransepolitiske emner drøftes. Moderniseringsreformen trådte i kraft i EFTA-landene i 2005, mens reformen ble innført i EU i 2004.

EFTAs overvåkningsorgan og EØS/EFTA- statene har imidlertid opprettet et eget EFTA nettverk for samarbeid om håndheving av saker innen EFTA-pilaren. Ved mistanke om konkurransebegrensende samarbeid eller misbruk av dominerende stilling meldes sakene til nettverket, såfremt samhandelen i EØS kan være påvirket. EFTAs overvåkningsorgan (ESA) tar standpunkt til om det er mest hensiktsmessig at overvåkningsorganet eller nasjonale konkurransemyndigheter håndhever saken. I løpet av 2005 ble ingen av Konkurransetilsynets saker overtatt av ESA.

Når det gjelder fusjoner og oppkjøp, er EØS-regelverket endret slik at saker kan overføres fra de nasjonale konkurransemyndighetene til Europakommisjonen og omvendt. Disse endringene har vært vellykket. Konkurransetilsynet har i 2005 sluttet opp om flere overføringer, særlig til Europakommisjonen. For øvrig deltar Konkurransetilsynet aktivt i Europakommisjonens behandling av enkeltsaker, særlig vedrørende fusjoner og karteller der norske interesser berøres.

Europakommisjonen har kartlagt konkurransesituasjonen for såkalte frie yrker som for eksempel advokater og arkitekter, i de ulike EU-statene. EFTAs overvåkningsorgan har laget en parallell rapport for EØS/EFTA-

statene. Kommisjonen og ESA har også iverksatt sektorundersøkelser på energiområdet og for finansielle tjenester. Også i dette arbeidet har Konkurransetilsynet vært involvert.

Konkurransetilsynet engasjerer seg i European Competition Authorities (ECA), som er et nettverk for lederne av konkurransemyndighetene i EØS-området. Luftfart, kraftsektoren, finansmarkedene og frie yrker er blant de konkurransepolitiske problemstillinger ECA har arbeidet med i 2005.

REGELENDINGER OG FORSLAG I 2005

- ■ Europakommisjonens grønnbok om erstatningssøksmål for nasjonale domstoler ved brudd på konkurransereglene. Tilsvarende rapport for EØS/EFTA-statene er utarbeidet av EFTAs overvåkningsorgan.
- ■ Europakommisjonen har vedtatt et forslag om opphevelse av gruppeunntaket for linjekonferanser. Kommisjonen får myndighet til å håndheve konkurransereglene på trampfart og kabotasje.
- ■ Gruppeunntaket for konsortier utløp i 2005, men er med mindre endringer forlenget til 2010.
- ■ Gruppeunntaket for tariffkonsultasjoner på luftfartens område utløp i juni 2005, men Europakommisjonen la frem et forslag til revidert gruppefritak i november.
- ■ Kommisjonens diskusjonsnotat om anvendelsen av reglene for misbruk av markedsmakt.

SAMARBEID I NORDEN OG OECD

Nordiske konkurransemyndigheter har videreført sitt samarbeid med henblikk på utredning av ulike konkurransepolitiske problemstillinger og håndheving av konkrete saker. I løpet av 2005 har konkurransemyndighetene blant annet diskutert karteller, lempning og det nordiske kraftmarkedet. En arbeidsgruppe presenterte en rapport om konkurransesituasjonen i det nordiske matvaremarkedet, og en ny gruppe utreder konkurranseforholdene i banksektoren.

I OECD bidrog Konkurransetilsynet med skriftlige og muntlige innlegg om temaer som karteller, utveksling av informasjon, vertikal separasjon i nettverksnæringer med vekt på erfaring fra kraftsektoren, telesektoren og luftfart, privat håndheving og konkurranse i sykhusektoren. Tilsynet har også bidratt med foredragsholdere til seminarer og mottatt to delegasjoner fra Kina.

NAVN: EIGIL P. JOHNSEN

STILLING: Etterforskningsleder i Konkurransetilsynet

Raskere og bedre etterforskning

Konkurranseloven fra 2004 åpner for at tilsynet selv kan gi overtredelsesgebyr ved brudd på konkurranse-loven. Dette betyr at Konkurransetilsynet i større grad kan behandle overtredessaker i sin helhet selv, uten å måtte anmelde forholdene til påtalemyndighetene.

■ ■ Siktemålet er at dette skal gi en raskere og bedre etterforskning og sanksjonering enn det som var tilfellet med konkurranse-loven av 1993.

NØKKELTALL 2005

- ■ Bevisikringer: 2
- ■ Vedtatte bøter og forelegg for brudd på konkurranse-lovens forbud: 7,5 millioner kroner
- ■ Vinningsavståelse: 3,7 millioner kroner
- ■ Henleggelse: 3
- ■ Anmeldte saker som behandles hos påtalemyndigheten: 4

I 2005 ble flere saker som tidligere er blitt anmeldt til påtalemyndigheten etter konkurranse-loven av 1993, avsluttet.

VINNINGSAVSTÅELSE: TRANSPORT AV EUR-PALLER

I 2004 gav Konkurransetilsynet de fire transportselskapene Linjegods, Nor-Cargo, Tollpost Globe og Danzas ASG forelegg på til sammen 10 millioner kroner. Bakgrunnen for foreleggene var at tilsynet hadde bevis for at selskapene hadde drevet ulovlig samarbeid om innføringen av og størrelsen på gebyret for transport av såkalte EUR-paller.

Størrelsen på Konkurransetilsynets forelegg tilsvarte den vinningen transportselskapene etter tilsynets vurdering hadde hatt som følge av det ulovlige samarbeidet. Transportselskapene vedtok imidlertid ikke foreleggene. Konkurransetilsynet måtte derfor anlegge søksmål, men i saksforberedelsen ble det enighet om at selskapene skal betale 3,7 millioner kroner. Saken ble behandlet etter konkurranse-loven av 1993.

FORELEGG: BYGG OG ANLEGG

De fire selskapene Selmer Skanska AS, NCC Construction AS, Veidekke ASA og Reinertsen Anlegg AS (tidligere AS Anlegg) la, sammen med et mindre selskap, inn anbud på det såkalte «Troll Phase I-prosjektet». Dette prosjektet var en del av ilandføringsanlegget for gass ved Kollsnes utenfor Bergen. De fem selskapene ble enige om at den entreprenøren som fikk kontrakten, skulle utbetale en kompensasjon på 1 million kroner til hvert av de selskapene som tapte anbudsrunder. Det mindre selskapet, som nå har fått forelegg, fikk utbetalt en kompensasjon av det vinnende selskapet. To andre selskaper fikk også ut-

betalt kompensasjon for dette. I tillegg til brudd på konkurranse-loven gjaldt forelegget også brudd på hvitvaskingsbestemmelsen i straffe-loven. Forelegget omfattet en bot på 1 million kroner og inndragning av 999 600 kroner.

FORELEGG: MATMEL

I februar gav Økokrim to matmelprodusenter forelegg på til sammen 6,5 millioner kroner for ulovlig prissamarbeid. Også disse foreleggene er blitt vedtatt. Saken ble anmeldt i 2002 av Konkurransetilsynet. De to selskapene samordnet prisøkninger på melprodukter i perioden juni til november 2001. Økokrim fant at dette skjedde under skjerpene omstendigheter, på grunn av bedriftenes samlede dominerende stilling i matmelmarkedet i Norge.

ANMELDELSE: VEDLIKEHOLDSTJENESTER

I februar anmeldte Konkurransetilsynet to selskaper til Økokrim for ulovlig prissamarbeid ved anbud på vedlikehold av blant annet installasjoner ved kraftverk. Forholdet fant sted høsten 2003.

HENLEGGELSE AV TIDLIGERE ANMELDTE SAKER

Påtalemyndighetene har i 2005 henlagt følgende saker som Konkurransetilsynet har anmeldt:

- Anmeldelse (2004) av en bildekkleverandør, henlagt etter påtale-unnløstelse
- Anmeldelse (2000) av et hotell i Stavanger, henlagt etter bevisets stilling
- Anmeldelse (2002) av hoteller i Bergen, henlagt etter bevisets stilling

BEVISSIKRINGER

Konkurransetilsynet kan med tingrettens kjennelse søke etter bevis, når det er rimelig grunn til å anta at det foreligger brudd på konkurranse-loven. Det ble i 2005 gjennomført bevisikring i to saker. Sakene er fortsatt under etterforskning.

OMGIVELSESEGENSKAP

En undersøkelse utført av MMI blant befolkningen og brukere av Konkurransetilsynet viser at tilsynet har et godt omdømme. Hele 9 av 10 mener at tilsynets arbeid er viktig for samfunnet.

Godt omdømme og fornøyde brukere

■ ■ Undersøkelsen er gjennomført i januar og februar 2006 blant advokater, akademia, næringslivsledere, media, næringslivsorganisasjoner og andre interessentgrupper. I tillegg har befolkningen generelt fått noen få spørsmål.

Andelen i befolkningen som kjenner til Konkurransetilsynet og som har et godt inntrykk av Konkurransetilsynet har økt siden 2004. Også flere av de profesjonelle brukerne kjenner tilsynet og virksomheten bedre nå enn tidligere.

Både befolkningen og de profesjonelle brukerne synes Konkurransetilsynets arbeid er viktig for samfunnet. Og andelen som synes dette har økt jevnt de siste årene.

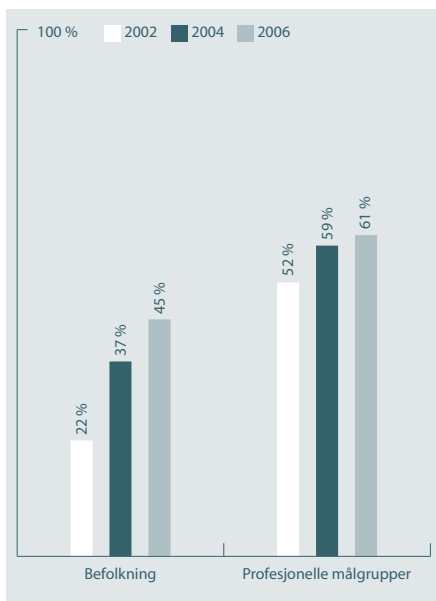
KUNNSKAP OM KONKURRANSELOVEN

I undersøkelsen ble noen profesjonelle grupper spurt om deres kunnskap om konkurranse-loven. Best kjent er bestemmelsen som forbyr samarbeid som begrenser konkurransen, for eksempel prissamarbeid og markedsdeling. De to andre bestemmelsene er mindre kjent, og her er det også relativt store forskjeller i kjennskapen hos de forskjellige gruppene.

Bedriftsledere som har hatt saker hos Konkurransetilsynet, advokater og næringsorganisasjoner har godt kjennskap til bestemmelsene i konkurranse-loven. Bedriftsledere generelt og media har i mindre grad kjennskap til disse bestemmelsene.

Bare 16 prosent kjenner til at næringsdrivende kan få redusert eget overtredelsesgebyr hvis man varsler Konkurransetilsynet om brudd på konkurranse-loven.

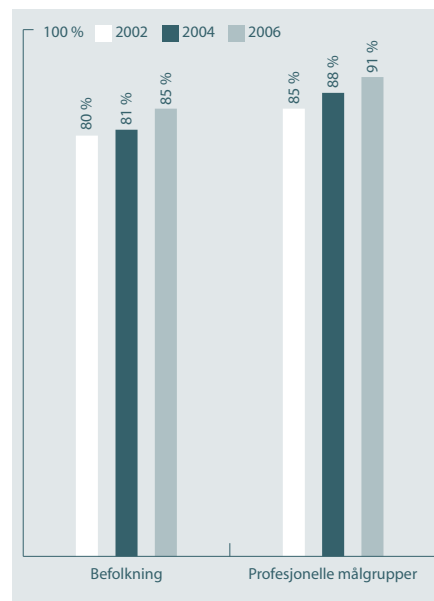
Tabell 1

INNTRYKK AV KONKURRANSETILSYNET

Hvilket inntrykk har du av Konkurransetilsynet totalt sett? Grafen viser andeler som har meget + ganske godt inntrykk.

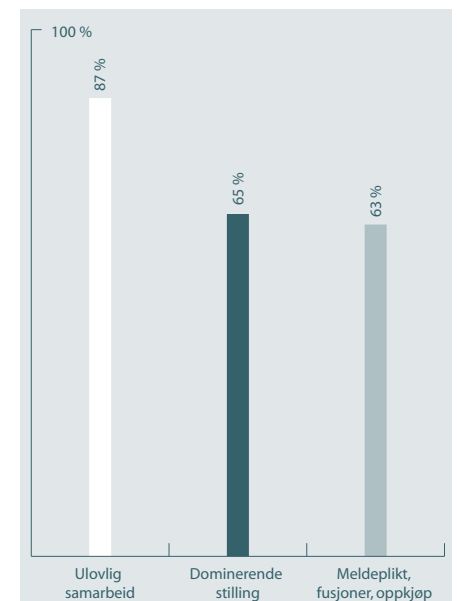
Tabell 2

VIKTIGHET KONKURRANSETILSYNET

Hvor viktig synes du at Konkurransetilsynets arbeid er for samfunnet? Grafen viser andeler som svarer meget + ganske viktig.

Tabell 3

KUNNSKAP OM KONKURRANSELOVEN

Hvor godt eller dårlig kjenner du til bestemmelsene i konkurranse-loven? Andel profesjonelle brukere og bedrifter som svarer godt.

MENER DET ER KONKURRANSE I NORGE

Både profesjonelle miljøer og folk flest opplever at det er konkurranse mellom ulike tilbydere og produsenter av varer og tjenester i Norge. Det oppleves å være størst konkurranse i markedene for dagligvarer, tele, bank, forsikring og media, og minst konkurranse innen helse, landbruk og fergetrafikk.

Tabell 4

GOD FAGKOMPETANSE

Andel profesjonelle brukere som har et godt inntrykk.

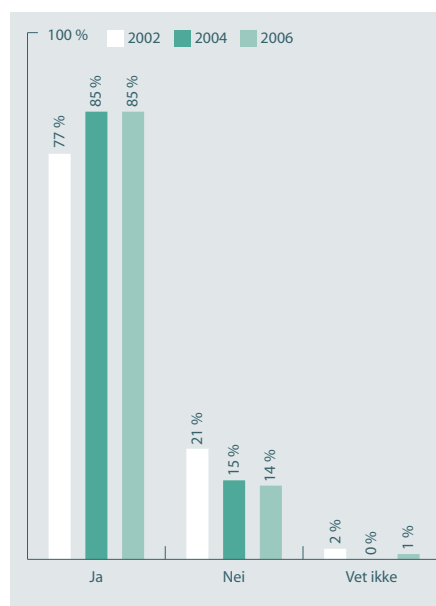
DETTE MENER BRUKERNE OM OSS

Brukerne har et godt inntrykk av Konkurransetilsynets fagkompetanse og av saksbehandlingen samlet sett. De fleste beskriver tilsynet som profesjonelt og kompetent. 35 prosent svarer at de er godt fornøyd med tiden tilsynet bruker på saksbehandlingen, og dette er en forbedring på rundt 8 prosent fra 2004-målingen. Rundt halvparten svarer at tilsynet har god bransjekunnskap. Profesjonelle målgrupper generelt har også et godt inntrykk av tilsynet det gjelder hederlighet og nøytralitet.

Konkurransetilsynet bidrar til et konkurransedyktig næringsliv, mener de fleste, selv om halvparten av de spurte mener at tilsynet for sjelden griper inn i markedet.

Rundt 70 prosent mener at Konkurransetilsynet gjør en effektiv innsats mot markedsdeling og pris- og anbudssamarbeid. Omtrent like mange mener at tilsynet bør få sterkere virkemidler i kampen mot ulovlig prissamarbeid.

Tabell 5

BEFOLKNINGENS KJENNSKAP

Befolkningen ble spurt: «Har du hørt om Konkurransetilsynet?»

Organisasjon og personale

STRATEGI OG VIRKSOMHETSUTVIKLING

■ ■ Konkurransetilsynets visjon: «Sunn konkurranse for økt velferd. Konkurransetilsynet arbeider for sunn konkurranse, til beste for forbrukere og næringsliv.»

Med utgangspunkt i visjonen har Konkurransetilsynet vært gjennom en omfattende prosess med å utarbeide en konkret og tydelig strategi for virksomheten.

Det er iverksatt en prosess for kontinuerlig evaluering og forbedring av virksomheten. Denne prosessen bygger på rammeverket fra EFQM (European Foundation of Quality Management). Den første virksomhetsevaluering finner sted i første kvartal 2006. Resultatet av denne evalueringen vil danne grunnlag for det videre forbedringsarbeidet.

NY ORGANISASJON

I tilknytning til etableringen av Konkurransetilsynet i Bergen er det arbeidet med å forbedre arbeidsmetoder og saksbehandlingsprosesser. Endrede krav fra omgivelsene, blant annet som en følge av ny konkurranselovgivning og selve flytteprosessen, har medført behov for mer helhetlig prioritering og økt effektivitet i tilsynets saksbehandling.

For å oppnå dette utvikles blant annet den nye organisasjonen i Bergen i retning av en mer prosjektbasert oppgaveløsning, hvor ledelsen involveres tidlig i viktige saker. Flere av tilsynets viktige saker i 2005 har vært organisert som prosjekter med deltakere fra ulike avdelinger og staber. Dette har bidratt til nødvendig kompetanseoverføring fra Oslo til Bergen, samtidig som det har vært nødvendig for gjennomføringen av en del saker. Det legges stor vekt på organisasjons- og lederutvikling, og det legges vekt på å inkludere alle ansatte i utviklingsprosessene.

VIRKSOMHETSPORTAL

Høsten 2005 ble arbeidet med å utvikle en ny virksomhetsportal satt i gang. Virksomhetsportalen omfatter et nytt intranett og nettsider for eksterne brukere. Internt vil portalen bli brukt som et arbeidsverktøy i den daglige saksbehandlingen og som et kommunikasjonsverktøy.

PERSONALTALL, FEBRUAR 2006

Antall medarbeidere			
	Totalt	Kvinner	Menn
Oslo	54	26	28
Bergen	59	23	36
Totalt	113	49	64

Av disse var:

- 3 personer tilknyttet Skattefunnprosjektet
- 4 personer på aktivt jobbsøk
- 7 personer i permisjon
- 9 personer tilsatt i midlertidige stillinger, 6 menn og 3 kvinner

Stillingsfordeling og kjønn			
Stilling	Totalt	Kvinner	Menn
Ledere	23	7 (30%)	16 (70%)
Seniorrådgivere	16	7 (44%)	9 (56%)
Prosjektledere	2	0 (0%)	2 (100%)
Rådgivere	43	18 (42%)	25 (58%)
Førstekonsulenter	18	9 (50%)	9 (50%)
Konsulenter	4	1 (25%)	3 (75%)
Kontorfag	7	7 (100%)	0 (0%)
Totalt	113	49 (43%)	64 (57%)

Utdanning og kjønn

Utdanning	Totalt	Kvinner	Menn
Økonomer	44	16 (36 %)	28 (64 %)
Jurister	37	20 (54 %)	17 (46 %)
Annen høyere utd.	13	4 (31 %)	9 (69 %)
Lavere utd.	19	9 (47 %)	10 (53 %)
Totalt	113	49	64

LØNNSFORDELING

Gjennomsnittlig lønn for kvinner i prosent av gjennomsnittlig lønn for menn, med utgangspunkt i basislønn. Gjennomsnitt for alle stillinger: 87,7 prosent. Fordelingen for utvalgte stillinger er slik: Ledere 90,8 prosent; mellomledere 109,5 prosent; seniorrådgivere 100,7 prosent; rådgivere 100,8 prosent; førstekonsulenter 95,6 prosent.

TURNOVER

I alt 38 personer sa opp sin stilling i Konkurransetilsynet i 2005. Av disse oppgav 32 tilsynets flytting til Bergen som hovedårsak til at de sluttet.

Turnover for 2005 er 30 prosent. Turnover for kvinner er 32 prosent og turnover for menn 29 prosent.

REKRUTTERING

24 personer ble ansatt i 2005. Av disse var 10 kvinner og 14 menn. Konkurransetilsynet har hatt 15 kunngjøringer i løpet av 2005 med i alt 790 søkere. Interessen for stilling i Bergen har vært svært god. Tre av stillingene som ble kunngjort er lederstillinger, to av dem er ikke besatt og den siste er midlertidig besatt.

Konkurransetilsynet har i løpet av 2005 deltatt på flere karrieredager og bedriftspresentasjoner både i Oslo og Bergen. Grupper av studenter fra universiteter og høyskoler har også ved flere anledninger besøkt tilsynet. Tilsynet er svært positiv til denne måten å komme i kontakt med studenter og andre som er interessert i å jobbe i tilsynet. I forbindelse med slike arrangementer får tilsynet også positive tilbakemeldinger som tyder på at tilsynet blir ansett som en attraktiv arbeidsgiver. Antall søkere på kunngjorte stillinger er med på å bekrefte dette.

SYKEFRAVÆR

Konkurransetilsynet har inngått avtale om inkluderende arbeidsliv og jobber aktivt med å redusere sykefraværet. Sykefraværet for 2005 var 4,5 prosent (6,7 prosent hos kvinner og 2,2 prosent hos menn). Dette må betegnes som bra, i og med at organisasjonen er under flytting til Bergen. Sykefraværet er noe høyere sammenlignet med 2004, men er fremdeles under tilsynets måltall på 5 prosent i avtalen om inkluderende arbeidsliv.

LIKESTILLINGSARBEID I KONKURRANSETILSYNET

IVERKSATTE TILTAK

Konkurransetilsynet er opptatt av likestilling ved rekruttering til alle stillinger, særlig ved rekruttering til lederstillinger. I alle kunngjørings-tekster fra førstekonsulent og oppover oppfordres kvinner særskilt til å søke på stillingen. I forbindelse med oppbygging av virksomheten i Bergen har Konkurransetilsynet langt på vei lyktes i å oppnå en jevn kjønnsfordeling i stillinger opp til seniorrådgivernivå. Omstilling har medført en noe mer ujevn kjønnsfordeling på mellomleder- og toppledernivå, men Konkurransetilsynet har søkelyset på likestilling ved rekruttering til lederstillinger, både internt og eksternt. Som et ledd i den interne rekrutteringen av kvinner til lederstillinger vil tilsynet igangsette et motivasjonsprogram for kvinner som har lyst og evne til å ta lederoppgaver.

PLANLAGTE TILTAK

Konkurransetilsynet har startet et motivasjonsprogram i ledelse for kvinner. Programmet skal gi innsikt i hva som kreves av en leder i Konkurransetilsynet samt deltakernes egne forutsetninger for å fylle en lederrolle. Programmet vil også gi verdifull kompetanse for å styrke samspill og helhet i organisasjonen.

Mange saker, høy aktivitet

Avsluttede saker		
	'04	'05
Inngrep mot fusjoner og oppkjøp	5	6
Inngrep mot konkurranseskadelig atferd	4*	1
Påpekning av skadelig offentlig regulering	10	6
Høringsuttalelser med merknader av betydning	81	61
Avslag på ønske om inngrep (konkurranseloven av 2004)	10	41
Overtredelsesgebyr – ikke meldt foretakssammenslutning	0	6
Vedtak om plikt til å rapportere informasjon til tilsynet		9
Fastsettelse av maksimalpriser drosjebil		2

* Ny lov med forbud mot misbruk av dominerende stilling ble innført i 2004. Tidligere måtte Konkurransetilsynet aktivt gripe inn i slike saker.

Mottatte saker	
	'05
Meldinger av fusjoner og oppkjøp	623
Klager og tips om brudd på loven	162
Ønsker om at tilsynet påpeker skadelig offentlig regulering	28
Innkomne hørings saker	195
Internasjonale saker	116
Administrative og andre saker	547
Totalt	1671

Mange saker blir avsluttet uten et formelt vedtak eller en formell avgjørelse.

Fusjonsmeldinger og utfall i 2005			
Avsluttet årsak	Lokale markeder	Nasjonale markeder	Sum
Ingen økning i konsentrasjon eller lav markedsandel	283	258	541
Ikke meldepliktig	21	5	26
Andre forhold	25	22	47
Fortsatt til behandling	5	1	6
Vedtak om inngrep i saker mottatt i 2005	0	3	3*
Sum	334	289	623

* Her står bare saker mottatt i 2005, totalt ble det grepet inn i 6 saker i 2005.

Meldinger om fusjoner og oppkjøp		
	'04	'05
Alminnelige meldinger	308	620
Frivillig innsendte fullstendige meldinger	5	3
Antall mottatte meldinger totalt	313	623
Antall pålagte fullstendige meldinger	14	19

Budsjett og regnskap

■ ■ Konkurransetilsynet hadde i 2005 et samlet budsjett på 113,8 mill., fordelt med 81,2 mill. til ordinær drift av tilsynet og 32,6 mill. til gjennomføring av flyttingen til Bergen. I tillegg fikk tilsynet over-

ført ca. 1,5 mill. til drift av Klagenemnda for offentlige anskaffelser (KOFA). Sekretariatet for KOFA ble overført til Konkurransetilsynet med virkning fra 21. mars 2005.

Regnskapet for 2005 viser følgende tall (i tusen)

	Budsjett	Regnskap	Mindre forbruk/merforbruk
Ordinær drift	81 203	80 779	424
Konkurransetilsynet	79 739	78 094	1 645
KOFA	1 464	2 685	- 1 221
Flytting/omstilling	32 574	24 514	8 060

Overskuddet for flytting/omstilling er overført til 2006 og vil bli benyttet til slutføring av flyttingen til Bergen. Underskuddet for KOFA er dekket inn over tilsynets ordinære driftsbudsjett.

Utgifter (i tusen)

	Ordinær drift	Flyttekostnader
Totalt	80 779	24 514
Lønnsutgifter	54 016	6 436
Varer og tjenester	26 762	18 078

FLYTTINGEN AV KONKURRANSETILSYNET

■ ■ Flyttingen av Konkurransetilsynet til Bergen går som planlagt, og tilsynet vil ved utgangen av 2006 være fullt bemannet i Bergen, i tråd med Stortingets forutsetninger. 16 medarbeidere har flyttet fra Oslo til Bergen ved utgangen av 2005, og 12 av disse var ansatt i tilsynet før Stortingets flyttevedtak. I tillegg er det inngått flytteavtale med fire medarbeidere som flytter i løpet av 2006.

Konkurransetilsynet har leid permanente kontorlokaler i Bergen sentrum, og ved utgangen av 2005 var ca. 2000 av til sammen 2800 m² tatt i bruk. Eksisterende leiekontrakt i Oslo utløper ved utgangen av 2006, og ved utgangen av 2005 er leieforholdet for halvparten av tilsynets opprinnelige leiearealer i Oslo avviklet.

FLYTTING AV KOFA-SEKRETARIATET TIL BERGEN

■ ■ Sekretariatet for Klagenemnda for offentlige anskaffelser (KOFA) ble 21. mars 2005 lagt inn under Konkurransetilsynet. KOFA-sekretariatet flyttet 1. mars 2005 inn i ledige kontorlokaler hos tilsynet i Oslo, men er fra 1. januar 2006 i sin helhet på plass i Bergen, bemannet med fire stillinger.

FAGLEGE AKTIVITETAR

Konkurransetilsynet har fleire møteplassar for å halde kontakt med ulike fagmiljø. Kvart år arrangerer tilsynet ein konferanse i konkurranserett, og mindre, faglege forum finn stad fleire gonger i halvåret. I tillegg påskjønner tilsynet dei beste studentoppgåvene på masternivå.

Konferansar, seminar og rapportar

KONFERANSAR

■ ■ Forbodet mot samarbeid som avgrensar konkurransen

Richard Whish, professor ved King's College i London og ein av dei fremste ekspertane i Europa på konkurranserett, var blant foredrags-haldarane på denne konferansen i Bergen 4. mars. Programmet tok føre seg sentrale juridiske og økonomiske problemstillingar knytta til forbodet i konkurranse-lova mot samarbeid som avgrensar konkurransen. Konferansen hadde 150 deltakarar.

■ ■ Konkurrans mellom offentleg og privat verksemd

Modemiseringsminister Morten A. Meyer opna denne konferansen i Oslo 12. april. Programmet tok utgangspunkt i utgreiinga «På like vilkår? En analyse av konkurranse mellom offentlige og private foretak».

SEMINAR

■ ■ Er mediehandteringa til forvaltninga ein trussel mot retts-tryggleiken?

Dette spørsmålet var utgangspunktet for debatten da Norges Juristforbund og Konkurransetilsynet inviterte til seminar i Bergen 10. november.

■ ■ Konkurranserettsforum

Konkurranserettsforum vart arrangert sju gonger i 2005. Dette er eit fagleg forum med foredrag om aktuelle konkurranserettslege tema og høve til spørsmål og diskusjonar.

■ ■ Konkurransøkonomisk forum

Konkurransøkonomisk forum vart arrangert elleve gonger i 2005. Forumet skal bidra til å oppretthalde og utvikle Bergens sterke fagmiljø i næringsøkonomi.

SKRIFTSERIEN

Desse rapportane gir meir djuptgåande informasjon om konkurranse-faglege spørsmål.

■ ■ På like vilkår? En analyse av konkurranse mellom offentlige og private foretak (1/2005)

Eit utval av forskarar oppnemnt av Konkurransetilsynet foreslår å avgrense høvet for offentlege foretak til å konkurrere med andre verksemder om aktivitetar der det allereie finst fungerande marknader.

■ ■ Betaling for hylleplass – virkninger for konkurransen i daglig-markedet i Norge (2/2005)

Hylleplassbetaling kan stenge mindre leverandørar ute frå marknaden,

og rapporten lanserar derfor ei rekkje tiltak som skal sørge for at slik betaling ikkje avgrensar konkurransen.

■ ■ Frie yrker – friere konkurranse? (3/2005)

Fleire interne retningslinjer i bransjeforeiningar for utøvarar av frie yrke kan vere i strid med konkurranse-lova. Offentlege reguleringar av desse bransjane bør leggje betre til rette for sunn konkurranse.

RAPPORTAR PÅ OPPDRAG FRÅ KONKURRANSETILSYNET

■ ■ Mellommannens rolle og betydning for konkurransen (ECON-rapport 2005-021)

Reisebyrå, forsikringsmeklarar og mediebyrå kan alle bidra til auka konkurranse, men rolla til mellommannen i marknadene for forsikring og annonsar bør regulerast.

■ ■ Konkurransen i meierisektoren (ECON-rapport 2005-085)

Rapporten skildrar konkurransetilhøva i dag og analyserer moglege tiltak som kan fremje konkurransen.

MASTEROPPGÅVER OM KONKURRANSE

Janicke Wiggen (28) og Øyvind Thomassen (29) gikk til topps i Konkurransetilsynets konkurranse om beste masteroppgåver i høves-vis konkurranserett og konkurranseøkonomi. 23. november vart prisen på 15 000 kroner kvar overrekt.

Oppgåva til Janicke Wiggen diskuterer skiljet mellom avtaler om teknologioverføring og avtaler om produktoverdraging, i høve til konkurransereglane i EU. Øyvind Thomassen har undersøkt den norske bilmarknaden.

Dette var første gong den årlege prisen vart delt ut. Formålet med konkurransen er å auke studentars interesse for konkurranserett og konkurranseøkonomi. Prisen vart oppretta i samband med 10-årsjubileet til Konkurransetilsynet i 2004.

KONKURRANSETILSYNET HÅNDHEVER KONKURRANSELOVEN, SOM SKAL BIDRA TIL EFFEKTIV BRUK AV SAMFUNNETS RESSURSER.

■ ■ Konkurransetilsynet

Postboks 439 Sentrum, 5805 Bergen

Besøksadresser: Olav Kyrres gate 8, Bergen / H. Heyerdahls gate 1, Oslo

Telefon: 55 59 75 00 / Telefaks: 55 59 75 99

E-post: post@konkurransetilsynet.no / www.konkurransetilsynet.no

